

Namik Kemal University
Institute of Social Science

No : 05 / 2010

**Küreselleşme Sürecinde Tehdit Altında Olan İkiz
Kardeşler: Geleceği Tartışılan Ulus Devletin Sosyal
Devlet Üzerindeki Etkisi**

Oktay Hekimler

Sosyal Bilimler Metinleri
Papers on Social Science

Oktay Hekimler

Küreselleşme Sürecinde Tehdit Altında Olan İkiz Kardeşler: Geleceği Tartışılan Ulus Devletin Sosyal Devlet Üzerindeki Etkisi

Sosyal Bilimler Metinleri 05 / 2010

Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ
Namık Kemal University, Institute of Social Science, Tekirdag

Sosyal Bilimler Metinleri
ISSN 1308-4453 (Print)
ISSN 1308-4895 (Internet)

Sosyal Bilimler Metinleri Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından online ve basılı olarak sosyal bilimlerin farklı alanlarında yapılan çalışmaların duyurulması ve kamu oyu ile paylaşarak tartışmaya açılmasına yönelik olarak yayınlanan **akademik hakemli ve süreli** bir yayındır. Çalışmada öne sürülen görüş ve düşünceler yazara ait olup Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünü bağlamaz.

İndirme Adresi:

<http://sosyalbe.nku.edu.tr/>

Namık Kemal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Değirmenaltı Yerleşkesi
TR-59030 Tekirdağ
Tel: +90-282-293 38 74
Faks: +90-282-293 38 78
E-Posta: sosyalbilimler@nku.edu.tr

Küreselleşme Sürecinde Tehdit Altında Olan İkiz Kardeşler: Geleceği Tartışılan Ulus Devletin Sosyal Devlet Üzerindeki Etkisi*

ÖZET

II.Dünya Savaşı sonrası dönem, hem siyasal hem de ekonomik alanda uluslar arası ilişkilerde yeni bir düzen, bundan öte bir restorasyon döneminin başlangıcıdır.Bu şekilde o güne dek soğuk savaş travması içinde ideal bir çerçeve yaratılmaya çalışılırken 1970'li yıllar ile karşımıza çıkan krizler, uyuyan güzeli, bu uzun hayal aleminden uyanmaya sevk etmiştir.

Gerek ekonomik anlamda, gerekse sosyal anlamda giderek etkisi artan kriz dönemi, kapitalizmin içinde bulunduğu kısır döngüyü görmesine sebep olmuştur. Bundan öte o güne dek uluslar arası ilişkilerde lider olan ulus devletin de tartışılmasına ve onun konumunun değişmesine sebep olmuştur.

Ulus devlet bu tartışmaya yalnız itilmemiştir. Ulus devlet toplumsal ilişkilerin denge aracı olmak misyonunu yavaş yavaş terk etmeye zorlanırken elini sıkıca tuttuğu sosyal devleti de bu ateşin içine atmış, kendi kaderini paylaşmak durumunda bırakmıştır. Ancak yeni küresel ilişkiler onu geri plana iterken gözden uzak tutulan bir gerçek bu ilişkilerin beraberinde yeni sorunlar getirdiği gerçeği idi.Bu gelişme de ulus devlet ve sosyal devletin konumunun bir kere daha tartışılmasına, yeni ilişkilerin yeni sorunlara gebe olduğu gerçeğinin, onlarsız bir yeni düzenin gerçekten var olup olmayacağı tartışılmasına sebep olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, ulus devlet, sosyal devlet, neo liberalizm, kriz, dışlanmışlık

Twins Under Threat In The Process Of Globalization: The Impact Of Nation-State, Whose Future Is At Issue, Upon Social State

ABSTRACT

Twins under threat in the process of Globalization: The impact of Nation State whose future role at issue, upon Social State

The Post War period is the beginning of a new world order both economically and politically, it can even be called as a restoration period. Although in the Cold War era it was used to create an ideal world, with the beginning of Seventies Sleeping Beauty woke up in the form of international crises.

Increasing severity of economic and social crises made capitalism realize the vicious circle it was in, brought the leading role of the nation state under discussion and caused a change in its position.

Nation state was not pushed into this discussion alone, it was gradually forced to leave its role as stabilizer of the social relations and made the social state that it is very closely connected to share the same destiny. Although new global relations pushed it to background they also brought new problems with themselves. This progress led to a reconsideration of the position of nation and social state. It also made clear that new relations are prone to new crises and a new international order without nation state is dubious.

Key words: Globalization, nation-state, social state, neo-liberalism, crises, anomie

* Bu çalışma "Dostluk" kavramının içini doldurabilen nadir iki insan, Gülten-Necdet TUNCER'e armağanımdır.

Verilen eşit haklar, yalnızca herkesin köprülerin altında yatabileceği hakkı olmamalıdır”.

Anatole France

I. Giriş

19.yüzyılda ortaya çıkan, 20.yüzyıl ile giderek gelişme gösteren ve bir şekilde kapitalist sürecin sınıflar üzerindeki baskısının bir türevi olarak gelişen sosyal devlet ve onun küreselleşme sürecindeki geleceği, özellikle ulus devletin güç kaybetmesi ile bu gün çok tartışılan, tartışılması gereken bir olgu olmuştur. İfade edildiği gibi 19. yüzyıl ile ortaya çıkan bu önemli gelişme ile kapitalist sistem karşısında belli bir oranda ezilmiş olan belli nimetlerden faydalanmaktan mahrum olan kimseler en azından bu şekilde belli oranda da olsa devletin güvenliği ve korunması altına alınmışlardır. Devlet bu şekilde zayıf kesimleri güven ve kontrol altına alırken onların onuruna yakışacak, onurunu zedelemeyecek bir standart'a kavuşmalarını hedeflemiştir.

Bu nedenle sosyal devlet ile ulus devlet arasındaki sıkı bağı, hem de sosyal devletin kapitalizme karşı olan bir tepkinin ürünü olduğunu, ancak kapitalizmin düştüğü krizlerin her ikisinin de geleceğinin tartışılmasına sebep olduğunu gözden uzak tutamayız. Buna dayanarak da yoksul, zayıf kesimlerin toplumsal siyasal ve ekonomik bir katılımı ve rehabilitasyonun sosyal devlet aracılığı ile gerçekleştirildiği göz önünde tutulacak olursa, bu devlet modelinin günümüzde ve yarın ne olacağı sorusu kanımca giderek önemi artan bir olgu olacaktır. Küreselleşme sürecinde giderek geri planda yer almak durumunda olan, bundan öte yerini iradesi dışında yeni aktörlere bırakmak durumundaki kalan ulus devlet geriledikçe, o güne dek yakın ilişki içinde olduğu sosyal devletin de durumunun tartışılmaya başladığını görmekteyiz. Bu durumda çok uluslu şirketler, uluslar arası bölgesel ve küresel örgütler ve hatta etkisi giderek artan sivil toplum örgütleri, yeni aktörler olarak karşımıza çıkmakta, o güne dek şiddet ve askeri güç kullanma tekelini elinde bulundurmaya ayrıcalığına sahip olan ulus devletin yerini tartışmaya açmaktadırlar. Bu gelişmeye bağlı olarak, ulus devletin gerilerken o güne dek elinden tuttuğu ikiz kardeşinin elini bırakmadığı ve çökerken sosyal devleti de aşağı çektiğini görmekteyiz. Ancak bu yeni ilişkilerin de başta toplumsal dışlanma, sayısı her geçen gün artan evsizlere, eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanamama, cinsiyet ve ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı, var olan sosyo-ekonomik yapıdan hoşnut olmayan, yerini arayan ama bulamayan umutsuz insanların artan sayısı... gibi modern toplumun sorunlarını da beraberinde getirdiğini görmezden gelemeziz.

Geçmişte sınıf çatışmalarının hakim olduğu batı toplumları II. Dünya Savaşı sonrasında bu sorunları geride bırakmış birer refah toplumuna dönüşürken, 1970'li yıllar ile beraber dünyayı tekrar etkisine alan ve günümüze dek yansıması karşımıza çıkan ekonomik krizler bambaşka sorunları karşımıza çıkarmıştır. İfade ettiğimiz gibi ileri toplumlar bu gün başta çevre, artan silahlanma yarışlarına ek olarak her geçen gün günlük hayatlarında o güne dek literatürlerinde yer almayan yeni “ öteki” kavramları ile tanışmaktadır. Her ne kadar yeni çoğulcu düzenin benzerlikler yerine farklılıklar üzerine inşa edilmesi arzulansa da etkisi giderek daha fazla hissedilen toplumsal cinsiyet kavramı, din, dil, ırk, etnik dışlanmışlıklar, cinsiyet ayrımcılığı ve homofobi, yabancı düşmanlığı, gibi küresel ilişkilerimizde giderek daha fazla telaffuz edilen korku sözcükleri beraberinde artan bir sosyal dışlanmışlık olgusunu da getirmiştir. Bu kabuslar ve onların beslediği dışlanmışlığın, ulus ötesinde uluslar arası arenada her geçen gün daha etkin oluşu, geçmişteki milliyetçi ve faşist gelişmeler kadar ürkütücü olmaya başladığı bir gerçektir.

İşte bu gelişme bile bize ulus devlet küresel rekabette geri çekilirken ve yerini yeni aktörlere bırakmak zorunda olduğu bu yeni dönemde onun ikiz kardeşi sosyal devleti de beraberinde bir bilinmeze sürüklediğini gösterecek ve konumları gerileyen bu iki aktörün beraberinde büyük bir boşluk bıraktığına işaret edecektir.

Ancak özellikle İdeolojiler nereye gidiyor, içinde bulunduğumuz küresel yüzyıl acaba ideolojilerin sonunu mu getirmiştir? tartışmasının giderek yükseldiği bir zamanda o güne dek yurttaşın garantörü olarak görülen sosyal devletin konumu daha da fazla anlam kazanmıştır. Başka bir deyişle geçmişte sınıf çatışmaları meselesi üzerinden yürüyen tartışmalar giderek yeni mikro kimlik tartışmasına doğru kayarken sosyal devlet ve ulus devletin de konumunda ciddi bir değişim olduğuna, ancak içeriği değişen bu tartışmaların yok sayılmak istenen bu iki aktörün gerekliliğine, hatta zamanın koşullarına uyacak şekilde reform edilmesi gerekliliğine de işaret ettiğine şahit olmaktayız.

İfade ettiğimiz gibi 20.yüzyıla yaklaşırken ve bu yüz yıl içinde sosyal devlet giderek önemi artan bir fonksiyona sahip iken ulusal devletlerin konumları ve rolünün tartışıldığı 21.yüzyıl ve küreselleşme çağında sosyal devletin de rolü ve fonksiyonu bu gelişmelerden etkilenecektir. Giderek ulusal devlet rolü değişip, ekonomik aktörlerin devlet üzerindeki baskısı giderek artarken, kamu harcamalarının sosyal refah toplumu yaratma kaygısı ile arttığı eleştirisi giderek öne çıkmıştır. Dahası sosyal devletin rolünü ve etkinliğini tartışma masasına yatırmıştır. Devlet giderek piyasa ölçüsünde, yani serbest piyasa ekonomisi kurallarına uygun olarak hareket etmek en azından geleceği buna göre şekillendirmek durumunda kalmıştır. Bu gelişmeye paralel olarak devlet giderek sosyal alandaki harcamalarını ve masraflarını kısmak durumunda kalırken özellikle artan özelleştirme politikaları ile bu sürece destek vermek zorunda kalmıştır. Bu gelişme de beraberinde devletin ve onun güvenliğinin giderek belli başlı alanlarda geri çekilmesi ve yeni aktörler ile onların kurallarının uygulamaya konmasını beraberinde getirmiştir.

Küreselleşme olgusu ile beraber anılmaya başlanacak olan ve 1980'li yıllarda itibaren artık günlük hayatımızın (İngiltere'de M.Thatcher, ABD'de R.Reagan, Türkiye'de T.Özal ve özellikle T.Çiller dönemi ile beraber artık siyasal ve ekonomik literatürümüzde vazgeçilmez olan) önemli olgusu olan özelleştirme politikaları bu defa küreselleşme sürecinde de önemini sürdürecektir. Geçmişte sadece ulusal piyasaları kapsayan bu olgu, artık evrensel kurallar ve normlar koyan bir süreç ile beraber gelişecektir. Bu dönem ile serbest piyasanın artık bütün dünyada dahası küresel dünyada güçlendirilmesi ve de ulus devletin oyunu onun kuralları ile oynamak durumunda bırakıldığı yeni bir düzen çıkacaktır karşımızda.

Buna bağlı olarak da ulus devletin giderek güç kaybetmesine paralel olarak sosyal devletin etkinliği de güç kaybedecektir. Ya da başka bir ifade ile sosyal devlet küresel rekabete ayak uydurmak zorunda kalacaktır. İşte burada kanımca karşımıza çıkan asıl önemli soru, "sosyal devlet'in küresel bu rekabete ne kadar ayak uydurmayı başarabildiği" olacaktır.

Bu soruya cevap verebilmek ve küreselleşme ile sosyal devletin geleceğine dair tartışmayı daha iyi anlayabilmemiz için kanımca önce kısaca sosyal devlet olgusunun ortaya çıkışı bunun zamanla değişen kapsam ve boyutuna bakmamız ve gelişmeler bu temelden yola çıkarak ele almamız faydalı olacaktır. Bunun ardından da küresel gelişmeler ve tartışmalar karşısında ulus devlet geri çekilirken bunun sosyal devlet üzerinde ne tür travmalar yaratığına bakmak, onun geleceğine dair kaygıları anlamamızı kolaylaştıracaktır.

II. Sosyal Devletin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

A. Sosyal Devlet Ne Demektir ve Nasıl Ortaya Çıkmıştır:

Sosyal devlet (Sozialstaat, Welfarestate, Etat providence) anlayışı, Ergun Özbudun tarafından "devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini gerekli ve meşru gören bir anlayış" olarak tanımlanmaktadır¹. Buna göre "Sosyal devlete giden yol" adlı kitabında tarihçi J.Jellen'e göre, "Sosyal devlet yurttaşlarının sosyal güvenliğini ve eşitliğini esas alan bu şekilde de tüm yurttaşlarının sosyal ve siyasal gelişimi ile katılımını ön gören bir devlettir"². Yine buna göre yurttaşlarının sosyal yapısı ve durumlarıyla ilgilenen ve onlara bir refah sağlayan asgari olarak onların ihtiyaçlarına cevap arayan devlet sosyal devlettir³.

Sosyal devlet John Maynard Keynes tarafından temelleri atılan ve sağlıklı bir serbest piyasa sisteminin oluşabilmesi için devletin iktisadi hayata kısmi müdahalelerde bulunduğu bir modeldir. Bu sistemde bazı malların üretimi ve hizmetlerin sunumu piyasaya değil ya sadece devlet tekeline ya da piyasayla birlikte devlete bırakılmıştır. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da sosyal nedenlerden ötürü uygulanmaya başlanılmasına rağmen, 1970'li yılların sonuna doğru sistemin artan verimsizlik ve zarar nedeniyle devam ettirilememesi; en önemlisi küreselleşmenin hızlı bir şekilde yaygınlaşmasıyla sosyal devlet modeli büyük ölçüde terk edilmiştir.

¹ <http://www.anayasa.gen.tr/sosyaldevlet.htm> erişim 29.01.2010

² Jochan Jellen, Die Zukunft des Sozial Staates in Europa, Campus Verlag, München, 2007, s.35.

³ Mümtaz Soysal, 100 Soruda Anayasa, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1986, s.226.

Hatta diyebiliriz ki özellikle 1980'li yılların başında ise ABD'de Ronald Reagan ve İngiltere'de Margaret Thatcher reformlarıyla sosyal devlet modelinde büyük revizyona gidilmiştir. Bugün ise özellikle Fransa ve Almanya gibi büyük sosyal devletler, bu modelin uygulanması nedeniyle artan üretim maliyetleri, kaçan sermaye ve bütçe gibi sorunlarla mücadele etmekte ve de sağlık, eğitim, çalışma ve emeklilik gibi sosyal meselelerde ciddi tedbirler almaya başlamışlardır. Bu gelişmeler de bize daha başından itibaren küreselleşme süreci ile sosyal devlet arasında bir uzlaşmadan ziyade bir çatışma olgusunun var olduğunu kanıtlamaktadır.

Yukarıda ortaya koymaya çalıştığımız tarife göre sosyal devlet aynı zamanda insan onurunu esas almıştır ve ifade edildiği gibi yurttaşlarının ihtiyaçlarına cevap arayıp bu cevapları verirken onların onuruna zarar vermeden onların insanca hak ettikleri haklardan yararlanmaları için çaba sarf eder. Bunun gerçekleşmesi yani sosyal adaletin sağlanabilmesi için devletin aktif olarak ekonomik ve hukuki düzenlemeler için de yer alması norm koyması gerekmektedir. Amaç da bu şekilde yurttaşlarının refahını sağlamak ve artırmak olmalıdır. Devlet bu şekilde sosyal ve ekonomik alanda bir gölge olmanın ötesinde, edilgen değil etkin bir aktör olarak bu alanlar içinde yer alan müdahalede bulunmak gücünü henüz etkin olarak kullanabilen bir aktördür. Sosyal devlet bu hali ile de klasik liberal ekonomi ve siyasette karşımıza çıkan konumundan farklı bir rol ile çıkar karşımıza.

Liberal politikalarda ve teorilerde devlet sadece ulusal sınırları ve bütünlüğü dışarıda temsil eden ve yine ülkenin iç güvenliğini sağlamakla yükümlü bir aktör olarak çıkar karşımıza. Halbuki sosyal devlet deyince devletin dışarıda tutulmak istendiği alanlarda sosyal ve ekonomik alanlarda da düzenleyici olarak karşımıza çıkışı bu gelişmelerde yurttaşla endeksli önlemler alınmasını beraberinde getirecektir.

19.yüzyılda daha çok bir Polis ya da Jandarma Devleti olarak karşımıza çıkan devlet modeli bu dönemde sosyal devletten farklı olarak sınırlı bir yetki sahibidir ve temel işlevi sınırların güvenliğini sağlayarak iç ve dış politik istikrar vasıtası ile ülke güvenliğine hizmet etmektedir. Yani klasik anlamda devletin en büyük görevi yurdu düşmana karşı korumaktır, diyebiliriz. Hukuk sınırları içindeki yetkili bu devlette vatandaşların siyasal ve ekonomik hakları güvence altına alınmıştır. Elbette burada söz konusu edilen yurttaşların belli konumlarda ve ayrıcalıklardaki erkek nüfus olduğunun altını çizmekte yarar vardır. T.H.Marshall'ın da ifade ettiği gibi o dönem ve öncesinde henüz herkesin vatandaşlık haklarından eşit olarak söz etmemiz için henüz çok erkendir⁴. Hatta Marshall bu kategori içinde çocuklar ve de özellikle kadın nüfusun henüz dahil etmediğinden söz eder. Yani diyebiliriz ki kadının henüz adının olmadığı bu dönemde var olan yapı henüz bir sosyal devlet için gerekli olgunluğa da ulaşılmadığını gösterecektir bize. Ya da başka bir ifade ile dönem ahlakının ve değerlerinin burjuva, beyaz ve erkeklerden yana olduğundan yola çıkarsak, karşımızda yer alan devlet, diğerlerini dışarıda bırakan, kendisini yarattığı ötekileri kapsamayan, hatta onların varlığını dikkate almayan, aydınlanmış beyaz burjuva erkeğin ahlakı ve onun devletidir.

Ekonomik liberalizmin bir koşulu olarak bireyler giderek piyasa sistemi içinde özgür ve yalnız bırakılırken bu model batı toplumlarını giderek zenginleşmelerini ve ekonomik açıdan öne çıkmalarını beraberinde getirmiştir. Ancak bu düzen bir tarafta sermaye sahibi olan ve belli haklarının bilincinde olup bu bilinci geliştirmek iradesini ekonomik güçleri ile genişleten bir kesimin lehine işlerken, bir yandan da belli bir kesimin giderek daha ilkel koşullarda ve aciz bir duruma da yaşamasını beraberinde getirmiştir.

Yani sanayileşme bir yanda giderek toplumun vazgeçilmezi haline gelip belli bir kesim çıkarına hizmet ederken bir yandan da eşitsizlikleri sınıflarlar arası var olan yıkık köprüleri daha da yıkarak servet ve gelir farklarının büyüdüğü yeni bir düzeni de beraberinde getirmiştir. Bir boşluk oluşmuştur ve bu boşluğu dolduracak olan sosyal devlet olacaktır.

Kurulan liberal düzende klasik haklar güvence altına alınmıştır ve devlet sınırlandırılmış, hukuka bağlanmıştır. Ancak bunun ötesinde bir süre sonra sanayileşme giderek kontrolden çıktıkça adeta dökümhanelerdeki kızgın kollar sosyal sınıflar ve emek sahibi kesim üzerine dökülecektir. Bu da beraberinde farklı çatışmaları getirecektir. Emek sahibi sınıf, yani işçiler giderek daha zor koşullar altında emeklerini arz etmek durumunda kaldıkça ve buna ek olarak da sözleşme ilkesi ile onların kötü koşullarının daha da kötüleştiği görülecektir⁵.

⁴ Thomas Humprey Marshall, Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf, İstanbul Bilgi Üniv.Yayınları, 2006, s.22.

⁵ Gerd Habermann, Der weg zum Wohlstand, Brevier Verlag, 2005, Bern, s.39.

Böylece görmekteyiz ki liberalizmin giderek aşırı olarak uygulanışı sanayileşen ülkelerde işçi ve işveren arasındaki mücadeleler ile beraber bilinçli olarak haklarını talep etmeye çalışan ve bu konuda bir devlet garantisini arayan yurttaşı da çıkaracaktır. Mücadele artık hem eylemsel hem de düşünsel açıdan giderek farklı bir boyut kazanacaktır.

Bu şekilde kişilerin mutlak özgürlüğüne (ki burada bile herkes bu haklardan ne ölçüde eşit olarak yararlanmaktadır bu da henüz o dönemde tartışmalı) bağlı olarak gelişen klasik liberal düşünceyi esas alan sanayileşme ile onun uygulamalarına karşı geliştirilen eleştiriler bir şekilde sosyal devlet düşüncesinin doğuşunu beraberinde getirmiştir.

Bu yeni düşüncelere göre, devlet artık eski edilgen konumundan çıkarak daha etkin olmak o pasif tutumunu terk etmek durumundadır. Devlet artık sadece yurttaşlarına kişisel ve siyasal haklar vererek bir tarafta bu gelişmelere seyirci olmak durumunda kalmaktan çıkmalıdır. Bunun ötesinde yurttaşlarına ekonomik ve de sosyal haklar da vererek onların katılımcı olmalarını teşvik etmelidir⁶. Aslında burada toplum ve yurttaşlara, ancak bunun ötesinde devlete iki önemli seçenek sunulmuştur. Buna göre ya belli bir sınıfın, ki bunlar emek arz eden işçiler ve diğer emekçiler olacaktır, toplumsal gelişmelerden uzak tutulması ve onların her tür katılımının önüne geçilerek bu izolasyonun yok saymanın giderek büyümesine izin verilecektir. Ya da devlet daha olumlu bir pozisyon takınacak ve o güne dek yok sayılan dışlanan bu grupları içine alan sara onlara eşit haklar vererek bir şekilde onların varlık mücadelesinde onlara destek vererek onların yanında yer alacaktır.

İlk seçenek gerçekleşecek olursa bu giderek yıkılan köprülerin açılan uçurumların beraberinde sonu tahmin edilmeyecek büyük bir kargaşayı getirecektir. Bu gelişme hem yükselen işçi sınıfının bu şekilde farklı gelişmelere sebep olmasını beraberinde getirecek aynı zaman da batılı demokrasilerin temel kurallarından olan hukuki eşitlik ilkesini de görmezden gelen gelişmelere sebep olacaktır⁷. Batı demokrasilerinin ve hukuk devletlerinin insanın kişiliğini esas alıyor olması ancak sanayileşmenin getirdiği yeni düzende devletin giderek edilgen bir konuma itilmesi, bunu imkansız kılmıştır.

Bu durumda diğer bir seçenek devreye girmek zorunda bırakılır. Buna göre devlet sosyal bir nitelik kazanmıştır ya da devlete sosyal bir nitelik kazandırılarak buna dayanarak hukuk devletin de amaçladığı şekilde kişilerin korunması ilkesi hayata geçirilmek istenmiştir.

İşte yukarıda ifade etmeye çalıştığımız bu gelişmeler bizi başından beri sosyal devletin gelişiminin varlığı ve zorunluluğuna götürmektedir. Nitekim bu gelişme ile 19. yüzyıldan beri geri ve pasif konumda olan devlet tekrar varlık gösterecek ve kişilerin refah ve hakları ile asıl özgürlüğünün onun geriye çekilmesi ile değil asıl onun hayata müdahale etmesi gerçeği ile hareket edecektir. Bu şekilde de devlet sosyal haklar yaratmak vasıtası ile herkesin onuruna ve hakkına uygun olarak eşit ve asgari bir yaşam standardının oluşturulması için çaba ve önlemler ortaya koyacaktır. Bu bağlamda bir politika hayata geçirecektir.

B. Sosyal Devletin Gelişmesi ve Önem Kazanması:

Sosyal devlet kısaca yukarıda ifade edilen gelişmelere bağlı olarak ilk defa 1848 Fransız Anayasa'sı ile ortaya konmuştur. Yani bu Anayasa sosyal devletin kendisini anayasal düzende ortaya koyduğu ilk belgeyi oluşturur⁸. Söz konusu bu metinde Anayasa aile, çalışma, mülkiyet ve kamu düzenine dayalı bir toplumda; özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin egemenliğini öngörmüş; eğitim hakkı, yoksullara yardım ve pek çok benzer alanda düzenlemeler getirmiştir. Bu hali ile de devletin ilk defa önemli bir değişikliğe yol açacak şekilde anayasal alanda sosyal hukuk anlayışının dile getirdiğini görmekteyiz.

Aslında 1848 yılında Fransız Anayasa'nda ki bu önemli gelişme ile beraber şu sonuca varmamız mümkündür. Bu anlayışa dayanarak devlet artık o güne kadar ki pasif tutumunu resmen geride bırakmıştır. Buna dayanarak artık daha etkin bir konumda karşımıza çıkan devlet özgürlükler

⁶ Thomas Humprey Marshall bu nedenle Yurttaşlık Haklarını Sivil –Siyasal- Sosyal Haklar olarak sınıflandırır ve de sosyal hakları yurttaşlığın etkin olarak kullanımı için bir zorunluluk gibi sunar bize. *Bkz.* T.H.Marshall age. s.21.

⁷ Gerhard A. Ritter, Entsehung und Entwicklung des Sozial Staates in der Vergleichender Perspektive, http://www.sozialwiss.uni-osnabrueck.de/europaeische_wohlfahrtsstaaten_ws07.pdf, erişim 25.12.2009.

⁸ Toktamış Ateş, <http://www.timeturk.com/pics/0.gif>, erişim 25.12.2009.

konusunda pasif kalmakla yetinmeyecek, bundan öte vatandaşlara kişisel ve siyasal haklar tanıyarak bir yana çekilmeyecektir. Bunun tersine o güne kadar gerek kendisinin gerekse de sermaye sahibi sınıfların görmezden geldiği dışladığı emek sınıfını esas alarak ve eşitlikleri kapsayacak şekilde sosyal ve ekonomik haklar dolayısıyla bir takım faaliyetlerde kural koyucu ve garantör devlet yani gücü ve etkinliği artan bir sosyal devlet olarak karşımıza çıkacaktır⁹. Hatta gelişmeler özellikle 20. yüzyıl ile giderek gelişecek farklı bir boyut kazanacaktır.

Diyebiliriz ki 20. yüzyıl da giderek artan sanayileşme ve de onların teşvik ettiği yıkıcı savaşlar devletin bu konumunu yeniden şekillendirecektir. Hatta diyebiliriz ki 20. yüzyıl sosyal devlet anlayışının ağırlığının giderek öne çıktığı bundan öte bu ağırlığın giderek iyice arttığı bir zaman dilimine işaret etmektedir. Almanya'da sosyal devlet anlayışının temelleri Bismarck reformları ile atılır ve aynı adlı bir sosyal model geliştirilirken, Almanya'da Weimar Anayasası, daha 1919 yılında, getirmiş olduğu hükümlerle bu alanın en yetkin örneğini teşkil etmiştir¹⁰. Weimar Anayasa'sı, bir yandan, getirmiş olduğu koruma rejimi ile sağlık, çalışma, aile ve meslek grupları ile eğitim hakkını güvence altına almıştır. Diğer yandan ise, çalışma koşullarını da düzenleyerek bu koşulların işçi ve işveren arasında beraberce belirlenmesine (en azından teoride öyledir) ve emek sahibi kesimlerin işletme içindeki komitelerde görev almalarını teşvik etmiştir. Bu durumda da giderek işletme konseyleri ve yönetimde söz sahibi olmaya başlayan emek sahibi bir kesim çıkacaktır karşımıza.

Gelişmeler o güne dek sermaye sahibi bir kesimi tek başına koruyan bir düzenlemeden çıkararak yavaş yavaş da olsa o güne dek ihmal edilen, görmezden gelinen emeğin de, orta sınıf ile beraber dikkate alınmasını sağlamıştır. Weimar Anayasa'sının bir önemli özelliği de de mülkiyet hakkını mutlak bir hak olarak görmeyip, borç yükler bir duruma getirmiş olmasıdır. Almanya'nın en demokratik uygulamalarından birine öncelik eden bu Anayasa yani Weimar Anayasası, "ekonomik hayatın herkesin çıkarını savunan ve de insanlığa yakışır bir şekilde düzenlenmesi" esasını benimsemiştir¹¹. Bu hali ile de Almanya'da sosyal devletin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

Yine o dönemki benzer örneklerle bakacak olursak ikinci dünya savaşından sonra yürürlüğe giren 1947 İtalyan Anayasası, 1949 Federal Alman Anayasası ve 1958 Fransız Anayasası tarafından da sosyal devlet ve onun yükümlülüklerine atıfta bulunan hükümler benimsenmiştir¹². Bu arada Türkiye'de de ilk defa 1961 Anayasa'sı ile sosyal devlet anlayışının benimsendiğini belirtmekte fayda vardır.

Dünyadaki pek çok ülkeden gecikmeli olarak Türkiye Anayasal olarak sosyal devlet olgusu ile 1961 Anayasa vasıtası ile tanışırken, bu Anayasa ile Cumhuriyetin sosyal bir hukuk devleti olduğu hükmünü getirilmiştir. Buna dayanarak da sosyal devlet ilkesinin içeriğini oluşturan geniş bir hak ve ödevler listesi Anayasa da öngörülmüştür. 1961Anayasasının, 10. maddesinin 2. fıkrasında "Devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasi ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar" diyerek, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi klasik liberal teoriden farklı olarak devletin kişiler siyasal ve kişisel hakları dışında artık sosyal ve haklarını, özgürlüklerini düzenlemeye başlamıştır. Hatta belli tartışmalara rağmen Türkiye'de 1982 Anayasasının da temelde 1961 Anayasası ile aynı eğilimi paylaştığı görülmektedir¹³.

Söz konusu bu çalışmamız Küreselleşme ve Siyaset konusu temel alınarak bu bağlamda küreselleşme ile sosyal devletin uğradığı değişimi ele almayı amaçladığı için sosyal devletin tarihi gelişimi üzerinde fazla durmamızda kanımca gerek olmayacaktır. Bundan öte de sanırım burada şu noktayı özetlememiz faydalı olacaktır; Sosyal devlet, 19. yüzyılın ortalarından itibaren anayasal düzeyde uygulamaya giren sosyal devlet anlayışı, vatandaşlara asgari yaşam koşullarının alınmasını sağlamayı amaçlayan ve bu konuda gerekli önlem ve tedbirlerin alınmasını öngören bir devlet anlayışıdır. Bu anlayış, özgürlüğü klasik liberal teoriden farklı olarak soyut bir durum olarak ele

⁹ **Kathrin Kraus**, Sozialstaat in Europa-Geschichte-Entwicklung-Perspektiven, Westdeutscher Verlag, München, Berlin, 2000, s.90.

¹⁰ age., s.112.

¹¹ **Gerhard A. Ritter**, Entsehung und Entwicklung des Sozial Staates in der Vergleichender Perspektive, http://www.sozialwiss.uni-osnabrueck.de/europaeische_wohlfahrtsstaaten_ws07.pdf, erişim 25.12.2009.

¹² **Hasan Bülent Kantarcı**, Yard.Doç.Dr, Sosyal Devlet,Sosyal Güvenlik ve Zorunlu Askerlik Hizmeti, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c6s10/makale/c6s10m5.pdf>, erişim 25.12.2010.

¹³ **Kantarcı**,agm.

almaz. Bu bakış açısı ile de klasik liberal anlayıştan ayrılır. Fakat bu ayrılık sosyal devletin liberal geleneğin birikimini reddettiği anlamına gelmemelidir.

Sosyal devlet bundan öte oluşan ve liberal teorisinin bir şekilde sebep olduğu sınıfları birbiri ile karşı karşıya getiren önemli bir boşluğu doldurmak sureti ile klasik liberal teoriyi tamamlar niteliktedir. Sosyal devlet, klasik liberal devletin, hukuk devletinin esas aldığı bireyler merkezli düzeni ve insanın korunması ilkesini aynen benimsemektedir. Ancak buna ek olarak diğerinden farklı olarak, endüstriyel gelişmelere bağlı olarak oluşan yeni bir dünya düzeninde işçi ve işveren arası ilişkilerinde var olan haklara sosyal hakları da ekleyerek bu süreci sancısız olarak tamamlamak iradesindedir diyebiliriz. Bu şekilde sosyal devlet hem sermaye hem de emek arasında bir denge sağlayan pozisyondadır. Bunun ötesinde sosyal devlet bir öncekinin birikimlerini görmezlikten gelmemekte, aksine onun eksikliklerini görerek onu tamamlamayı amaçlamaktadır.

Aynı zamanda sosyal devletin bunun ötesinde farklı bir misyonu, yurttaşlarının eğitim ve gelişimini de yerine getirmek için belli bir kural ve önlemler dizisini hayata geçirdiğini görmekteyiz. Sosyal devlet, sanayileşme ve kapitalist sürecin vazgeçilmez unsurları olan vasıfsız insanları dahası vasıfsız emeği eğiterek ve rehabilite ederek onları toplumsal, siyasal ve ekonomik hayatın piyonları olmanın ötesinde oyuncularını olarak sisteme dahil etmekte, onları bilinçli hak sahibi ve bu hakların savunmasını yapabilecek oyuncuları haline getirmektedir. Bu şekilde de demokratik bilinç ve siyasal katılım bilincine sahip birer bilinçli birey olarak kolektif ve bireysel hayatın şekillenmesinde artık bu oyuncuların farklı bir rol oynayacaklarını söylememiz mümkün olacaktır.

Bu tür bir kanıya varılmasını sağlayan temel neden ise sosyal devletin, insanlar piyasa koşullarında birey olarak yaşarken -yani toplum içinde yalnız iken-, bir takım eşitsizliklerin ortaya çıkabileceğini kabul etmiş olmasıdır. Bundan hareket ederek yola çıkan sosyal devlet işte bu güdü ile devletin görevinin, vatandaşların bu eşitsizliklerden mümkün olduğunca en az zararı görmesi gerektiği, bu konuda ona garanti vermesi gerektiği gerçeği ile hareket edecektir. Bu şekilde de belli kesimlerin toplumun ve sistemin dışına itilmesinin önüne geçildiği gibi bu kişiler toplumla entegre edilmekte siyasal yaşama ve sosyal yaşamda bilinçli birer yurttaş olarak yer almaları sağlanmaktadır.

Bu hali ile de sosyal devlet, toplumun zayıf ve imkanları kısıtlı olan kesimlerinin bundan böyle diğer tüm yurttaşlar gibi onların da hak sahibi olması bilinci, eğitimi ve onlara sağlanan imkanlar ile onların insana yakışır bir şekilde belli standartlarda yaşamalarına imkan hazırlamıştır. Artık aktif bir konumda olan devlet bu şekilde ekonomik aktörlerin ve serbest piyasanın ötesinde bir gücü temsil etmekte yurttaşlar için bir garantör durumunda olmaktadır. Bu şekilde de vatandaşlarının sosyal ve siyasal yaşamda etkin olarak katılımını öngören bir devlet olmuştur.

Ancak özellikle 20.yüzyıl ile beraber yükselişe geçen bu devlet modeli 1970'li yıllar ile beraber giderek daha çok tartışılmaya başlanmıştır. Bu şekilde artan refah devleti tartışmalarında onun kaybeden ya da gerileyen bir konuma geçtiğine de şahit olmaktayız. Sosyal devlet Batı'da işsizlik, sağlık ve eğitim gibi sorunların üstesinden gelmiştir. Bu şekilde yurttaşlarının rehabilitasyonunda önemli bir katkı sağlayıp onların sistem içinde uyumlu birer unsura dönüşmesine hizmet etmiştir. Ancak aynı zamanda da bir şekilde yurttaşlarının gelişimi ve eşit haklardan yararlanabilmesi için bir terazi vazifesi gören sosyal devletin yükselişi, bir yandan da onun inişini hızlandırmıştır¹⁴. Nitekim sosyal devlet büyüdükçe geliştikçe bu kamu sektörünün ekonomi içindeki payını önemli oranda artırmış ve ulus devlete yönelik en önemli eleştirileri geliştirmiştir.

Böyle bir ortamda sosyal devlet, 1970'li yıllarda başlayan ve özellikle petrol krizleri ile şekillenen, artık uluslar arası olmanın ötesinde ulus ötesi bir nitelik kazanan bu hali ile de ulus devlet dışındaki aktörleri şirketler ve örgütleri de muhatap alan, ekonomik krizle birlikte tartışılır duruma gelmiştir.

Bu yeni süreç ile beraber devletin küçültülmesi gerektiği, kamu harcamalarının kısıtlanması ve bu şekilde bir vatandaşın bir diğerinin yükünü çekmek durumunda bırakıldığı, vatandaş ve devleti, hatta vatandaş ile vatandaşın karşı karşıya geldiği ilişkiler (bir başkasının yükünü neden ben emeğim ve vergilerim ile finanse edeyim tartışması), sistemin giderek esnekleştirilmesi gerektiği düşüncesi, özelleştirme, gibi kavramların gündeme gelmesi bu süreci hızlandırmıştır. Özellikle bu yeni dönemle beraber artık sık sık telaffuz edilmeye başlanacak olan yeni bir kavramın ortaya

¹⁴ Zukunft des Sozialstaats, <http://library.fes.de/pdf-files/asfo/04658.pdf>, erişim 25.12.2009.

Wandel und Zukunft des Sozialstaats, <http://www.zes.uni-bremen.de/ccm/navigation/forschungsfelder/sozialstaat/wandel-und-zukunft-des-sozialstaats/?jsessionid=1917B394E08BC01A9C80165FDDBF49C0>, erişim 25.12.2009.

çıkışı sosyal devletin bu konumuna dair tartışmalara hız kazandırmıştır. Bu yeni kavram artık günümüzde her hangi bir metropoldeki gelişmiş eğitim almış bir vasıflı insan gücü ile gelişmemiş bir Asya ülkesindeki basit köylüyü dolaylı yoldan da olsa bağlayan bir olgudur: “Küreselleşme”.

III. Küreselleşme ve Sosyal Devlet İlişkisi

En geniş anlamıyla küreselleşme bir coğrafi birim olarak tüm dünyanın bütünleşmesi ve kararların tüm bu coğrafyayı esas alacak şekilde alınmasını kapsar. Bu şekilde de ekonomik olarak bütünleşmiş artık küresel kuralların hakim olduğu ve yerel kültürlerin yerine giderek küresel kültürlerin ortaya çıktığı bir süreçten söz etmekteyiz. A. Giddens’a göre küreselleşme, yerel olayların uzakta gerçekleşen olaylarla biçimlendirilmesi yoluyla, dünya çapında sosyal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır. Yine küreselleşme bir şekilde mekansal sınırları olan bir süreç ve ulusal ve bölgesel karşılıklı bağımlılığın yayılması olarak tarif edilmektedir.¹⁵Bu arada Roland Robertson’a göre küreselleşme hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapmaktadır¹⁶.

Küreselleşmenin kökenleri konusunda da farklı bakışlar vardır. Örneğin küreselleşmeyi büyük ölçüde teknolojik gelişmeye bağlayanlar mevcuttur ve onlara göre teknolojik gelişmeler artan sermaye akışını beraberinde getirmiştir. Buna göre bilgisayar ağırlıklı teknolojiler, kolaylaşan bilgi aktarımı ve iletişim, ucuzlayan ulaşım hep birlikte sermaye dolaşımını kolaylaştırmıştır. Bu durumda da şirketler küresel düzeyde bir üretim ağı kurulmasını sağlamışlardır. Küreselleşme ile beraber arada mesafeler olmasına rağmen birbirinden habersiz kişiler tüm uzaklıklara rağmen giderek benzer hatta ortak alışkanlıklara sahip bireyler olmaya başlamışlardır.

Bunun yanı sıra küreselleşmeyi piyasanın varlığına dayandıran bir görüş de vardır. Buna göre, hızlanan teknoloji ve artan üretim, piyasaların dışa açılmasını gerektirmiş ve 1970’li yılların ortalarından bu yana ülkeler, bu pazar mantığına uyarak ticareti serbestleştirmenin gerekleri doğrultusunda davranmaya başlamışlardır. Bu gelişmeler de giderek korumacı politikaların kalkması, dış ticaretin teşvik edilmesi ve para piyasalarının serbestleştirilmesi gibi uygulamaları beraberinde getirmiştir.

Bir başka görüşe göre ise, kapitalizmin varlığı küreselleşmenin temel faktörüdür. Bu görüşe göre küreselleşme, kapitalizmin gelişmesi, yayılması ve derinleşmesi anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla, 20.yüzyılın sonlarında hız kazanan küreselleşme sürecinin arkasındaki asıl sebep kapitalizmin karşı karşıya kaldığı krizler, içine sıkıştığı dar çitler ve çerçeveyi geliştirmek zorunda kalışdır. Bu görüşün önemli bir özelliği de, küreselleşmenin dünyadaki gelir eşitsizliğini artırdığını ve merkez çevre ayırımını derinleştirdiğini¹⁷ savunmasıdır. Bu gelişmelerin de var olan sosyal politikalara yansıtacağı ve yeni bir sosyal devlet anlayışını şekillendireceği, asıl Sosyal devlet anlayışının bu gelişmelere bağlı olarak yeniden yapılanması gerektiği sorununun da beraberinde getirecektir.

Sebebi ve kökenleri ne olursa olsun küreselleşme artık günlük hayatımızın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Son yıllarda artan küresel bütünleşme hareketlerine bakıldığında bunların özellikle ekonomik alanlarda yoğunlaştığı ve buna bağlı olarak da siyasal ve sosyal yansımaların ekonomik politikalara bağlı olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Siyasal ve kültürel yansımalar, ekonomik küreselleşmenin birer yansıması gibidir. Buna karşılık küreselleşme ve ekonomik boyutu ise, üretim ve finansmanın uluslararasılaşmasını beraberinde getirmiştir. Ancak tüm bu süreçte baktığımızda belki de en önemli gelişmelerden biri oluşan bu yeni düzende etkisi giderek azalan ulus devletin yeni konumudur.

Ulus devlet zamanla giderek egemenlik alanının daralması ve etkinliğin sorgulanması olgusu ile karşı karşıya kalacaktır. Ancak ulus devlet asıl otoritesini başka bir şekilde kaybedecektir. Devlet asıl gerilemesini o gün dek sermaye ve emek arasındaki çatışmalarda ve meselelerin bir

¹⁵ **Kudret Bülbül**, Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitapevi, Ankara, 2009, s.156.

¹⁶ **Roland Robertson**, Küreselleşme, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999, s.21.

¹⁷ **Meryem Koray**, Küreselleşme Avrupa Refah Devleti ve öne çıkan tartışmalar, <http://www.kuyarel.com/modules/AMS/article.php?storyid=172>, erişim 26.12.2010.

kargaşaya dönüşmesini engelleyen konumunu ve uzlaşma fonksiyonunu yitirdiğinde daha çok sorgulanacaktır. Yani bu, sosyal devlet olarak vasfını yitirmeye başlayıp sosyal haklar meselesinde arabulucu rolünü ve sınıflar arası denge unsuru olmak vasfını kaybettiğinde olacaktır.

IV. Sosyal Devletin Yeni Düzendeki Sorularına:

Sosyal devletin geleceği ve bu konudaki eleştiriler neo liberal politikalar ile yakından ilgilidir. Kimi uzman sosyal devletin küresel dönemde giderek bir çıkmaza doğru gittiğini savunurken, bir kısım entelektüel çevrede ise sosyal devlet'in küreselleşme sürecinde hala devam ettiği tezine sahip çıkmaktadır. Hatta sosyal politika'ya yönelik eleştiriler bir anlamda neo liberal politika tartışmalarının temel oltalarından biri konumundadır.

Sosyal Devletin geleceği konusundaki tartışmalardan birine göre sosyal devlet kendisini yenileyerek var olmaya devam ederken, bu konudaki tartışmaların daha pragmatist yorumcuları ise dikkatleri daha çok finans politikası açısından neo liberal yorumlar ile ele almaktadırlar¹⁸. Bunlara göre finans politikalarının sebep olduğu zorlayıcı etki, sosyal sistem, sosyal imkanlarda giderek geri adım atılırken, "Belli imkanları sağlamak gücüne artık sahip değilim" tezine meşruiyet kazandırılmaktadır.

İlgi çekici olan sosyal devletin geleceği konusundaki radikal eleştirilerin yalnızca onu o güne dek eleştirmiş olan sağ politikacılar tarafından değil bunun ötesinde onun hep savunmasını yapmış olan başta sosyal demokratlar olmak üzere sosyal devlet yanlısı sosyal çevrelerce de eleştirilmeye başlanmasıdır. Bu şekilde de işveren sendikaları, ekonomi yazarları ve elitler -profesörler kadar sosyal demokrat siyasiler de sosyal devletin bir geleceği olup olmadığı, küresel gelişmelere nasıl ayak uyduracağı konusundaki eleştiri ve endişelerini ortaya koymaktadırlar¹⁹. Ya da en azından sosyal devleti günümüz koşullarında nereye taşıyabilir ve onu nasıl ehlileştiririz düşüncesi vasıtasıyla bu tartışmada kendilerine düşen payı üstlenmektedirler, diyebiliriz.

Küreselleşme kavramının yükselişi, 1980'lerden beri dışı açılma politikalarının uygulanmasıyla ivme kazanan uluslararasılaşma süreci ile giderek önem kazanan bir olgu olmuştur. Bu şekilde dünya çapında mali piyasaların ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmeye başlanmasına ve neo liberal programın dünyaya yayılmasına denk düşmektedir²⁰. Burada ayırt edici özellik, "Kapitalizmin başlangıcından bu yana gelişen ekonomik bütünleşmenin yeni ve daha üst bir aşamaya sıçramış olmasıdır. Bu yeni aşama, ulusal ekonomiye dayalı örgütlü kapitalizmden, içinde çok uluslu şirketlerin ve uluslararası örgütlerin egemenlik birimleri olmaya başladığı örgütsüz kapitalizme geçişe işaret etmiştir²¹. Küreselleşme süreci var olan düzen üzerinde farklı bir etki yaratmıştır ve bu gelişmelere bağlı olarak devlet'e alternatif olan aktörler giderek bu yeni düzende yerlerini almaya başlamışlardır. Buna bağlı olarak başta çok uluslu şirketler ve örgütler olmak üzere devlet dışı pek çok aktör artık gerek ticari ilişkiler gerek ekonomik bağlar gerekse de sosyal amaçlı olarak devletin faaliyet alanlarında yer alarak bu küresel kural ve norm koyma mekanizmasının vazgeçilmez aktörleri haline gelmektedirler.

Nitekim Susan Strange, ulus devletin geleceğini tartıştığı "Küreselleşme ve Devletlerin Kaybolan Otoritesi" adlı makalesinde bu ve benzeri gelişmelere atıfta bulunmaktadır²². Ona göre, küreselleşme ile pek çok klişeleşmiş değer anlamını yitirmiştir ve özellikle de Pazar ekonomisi alanında önemli bir değişiklik olmuştur. Buna göre devlet-ulusal devlet- Pazar ekonomisi başta olmak üzere daha önceleri hakim olduğu alanlarda giderek önemli bir gerileme ile karşı karşıyadır. Bu hali ile de küreselleşmeye bağlı olarak yeni aktörler yeni piyasa ölçülerini tayin ederken ulusal devlet bu aktörlerin gerisinde kalacaktır. Bu şekli ile devletin geri planda kalışı daha liberal bir söylemi de uygulama imkanını bu yeni aktörlere verecektir.

¹⁸ Hans Jürgen Urban, ABC zum Neoliberalismus, Otto Brenner Stiftung, VSA Verlag, Hamburg, 2009, s.203.

¹⁹ Urban, age. s.204.

²⁰ Nihat Bulut, Küreselleşme Sosyal Devletin Sonu mu?, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/282/2573.pdf>, erişim 26.12.2009, s.11.

²¹ Bulut, agm., s.12.

²² Globalization und Grenzen des Nationalstaates, <http://www.springerlink.com/content/h6m465t327763225/>, erişim 25.12.2009.

Belirtilmesi gereken olgu bu yeni gelişmelere bağlı olarak Avrupa da daha önceden var olan dengenin değiştiği ve de ulusal devletin dünya pazarındaki konumunun gerilediğidir. Bu yapı içerisinde her devlet veya devlet-dışı aktör, ticaret, sermaye akımları, üretim alanları ve benzeri yollarla, farklı derecelerde, dünya ekonomisinin bir parçası haline gelmektedir. Yeni düzende devlet bu sosyo-ekonomik yapı ve ilişkilerini değiştirmek durumunda kalmıştır ve de dış dünya ile doğrudan ekonomik ilişki kuran yeni aktörlerin gücü ve karar almadaki etkisi arttıkça ulus devlet ise gerileyecektir.

Bu gelişmelere bağlı olarak da devletin insanlar ve piyasalar üzerindeki etkisi ve denetimi çok fazla meşru olmayan bir takım uygulamalara da beraberinde bir meşruiyet katacaktır. Bu, yeni dönemin bireyleri yeni için bir gelişmeyi beraberinde getirecektir; Bu yeni düzende devlet ekonomi karşısında giderek gücünü ve prestijini kaybettikçe, bu insanların gözünde o güne dek onlar için meşru iktidar ve gücü temsil eden ulusal devletin, L.Althusser'ın düşüncesinde karşımıza çıkan devletin iki aygıtı olan “ Baskı Aygıtları” ile “İdeolojik Aygıtları”²³ üzerindeki etkisini, zamanla kaybettiğini söyleyebiliriz. En azından onlar vasıtası ile yurttaşlar üzerinde tahakküm kuran tek güç olmak tekel ve gücünü diğer aktörler ile paylaşmak durumuna doğru gerilemektedir. Bu da beraberinde önemli bir meşru zemin kaybına sebep olacaktır.

Ancak burada asıl önemli olan bu gelişmelere paralel olarak devletlerin artık 19. yüzyıl ve özellikle 20.yüzyıl da ki gelişmelere bağlı olarak kendisine yüklenen ve onun yurttaşlarına karşı beslediği sorumluluk bilincinin bir dışa vurumu olarak değerlendirebileceğimiz konumunu da yavaş yavaş terk etmek durumunda bırakıldığı gerçeğidir.

Devlet sosyal devlet olarak varlığını sürdürüyor, ancak ekonomiler ve piyasalar üzerindeki denetimini kaybettikçe bu aslında bir şekilde giderek artan kamusal harcamaları ve bunların bütçe ile yatırımlara getirdiği kamburları eleştiren sağ politikalara-sağ liberallere tezlerini uygulamak imkanını getirecektir. Yani devletin bir şekilde sosyal harcamaları kısması ve dizginlemesi gerçeği bu şekilde giderek daha fazla tartışılan bir konu olacaktır²⁴.

Özellikle yeni küresel düzen ve onun kurallarına bağlı olarak artık üretim ilişkileri ve ekonomik ilişkiler ulusal bir çerçeveden çıkarak uluslar arası bir nitelik aldıkça - hatta ulus ötesi bir hal aldıkça- bu gelişme yukarıda da ifade edildiği gibi devletin sosyal ve ekonomik geri çekilmesini öngören neo liberal (yeni sağ) politikalara hizmet edecektir

1970'lerin ortalarında ortaya çıkan stagflasyon²⁵ krizi yavaş yavaş oluşmaya başlayan küreselleşme ve sosyal devlet tartışmalarının başlangıcını teşkil etmiştir, diyebiliriz. Bu önemli gelişme her şeyden önemlisi tüm bu refah devleti düşünce ve uygulama sonuçlarının aslında o kadar da başarılı olmadığını göstermiştir²⁶. Friedman, stagflasyon olgusuna bizzat refah devleti iktisat politikalarının neden olduğunu ampirik kanıtlar ile açıklarken, aynı zamanda bu politikaları sert biçimde eleştiren bir teorisyen olarak çıkar karşımıza.

Hatta bu tartışmaya daha sonra R.Lucas ve taraftarları da katılmışlardır. Yine Feldstein'a göre bir diğer önemli sorun, sosyal devletin harcamalarının vergi oranları üzerindeki yükseltici etkisi ile birlikte sosyal güvenlik sisteminin, insanların tasarruf ve yatırım dürtüsünü körelttiği gerçeğidir. Nitekim Feldstein, vergi oranlarının artık dayanılmaz hale geldiğini açık bir biçimde ortaya koymuştur²⁷.

Bu durumda şu tezi ortaya koyabilmemiz mümkündür. Nasıl ki klasik liberal dönemde ve kapitalizmin yükselişi ile devlet sadece iç istikrar ve güvenliği sağlamak üzere ve ülkeyi dış alanda temsil etmek üzere bir unsur olarak görülmüşse, bugün de küreselleşme ile girilen bu yeni süreçte

²³ **Birsen Örs**, ”İdeoloji-Karmaşık Dünyayı Anlaşılır Kılmak”, (der.Birsen Örs), Modern Siyasal İdeolojiler, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.25.

²⁴ Wandel und Zukunft des Sozialstaats, <http://www.zes.uni-bremen.de/ccm/navigation/forschungsfelder/sozialstaat/wandel-und-zukunft-des-sozialstaats/?jsessionid=1917B394E08BC01A9C80165FDDBF49C0>, erişim 25.12.2009

²⁵ Stagflasyon, ekonominin eksik istihdam ve potansiyel üretim seviyesinin altında olmasına karşılık, genel fiyat seviyesinin yükseldiği durum olarak tanımlanabilir. Monetarist iktisatçılara göre stagflasyonun nedeni ekonomi politikası otoritelerinin işsizliği doğal işsizlik oranının altına çekmek için global talebi uyarmalarıdır

²⁶ **Salih Alp**, Bir Refah Devletin Gelişimi ve Üçüncü Yol olarak alternatifler, http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/156/16.Salih.ALP.pdf, erişim 26.12.2009.

²⁷ **Alp**, agm. s.6.

de benzer bir konuma layık görülmektedir. Devlet klasik liberal dönemdeki aksaklıkların etkisi ile bir şekilde yurttaşlarının çıkarını korumak üzere sosyal haklar vererek onların sosyal güvenliğini garanti etmek üzere 19. yüzyıl ve 20. yüzyılda kendisine verilen bu sorumluluğu bu defa küreselleşme çağında tekrar terk etmeye teşvik edilmektedir. Artık açıkça devletten ekonomik hayattan çekilmesi beklenmektedir.

Bu haliyle küreselleşme giderek, bir şekilde emek ve sermaye arasında uzlaşma görevi gören sosyal devletin hazırladığı toplumsal uzlaşmaları gözden geçiren, onlara karşı daha eleştirel bir tutum takınan bu nedenle de devletin o güne dek tüm güçler içinde ona farklı bir nitelik kazandıran sosyal niteliğini zayıflatan veya ortadan kaldırmaya yönelik bir tavır takınmaya başlamıştır. Yani küreselleşme süreci geliştikçe, ulus devletin sosyal niteliğinin gerilediği ve onun sağladığı sosyal haklar ile güvenliklere giderek daha farklı baktığını söyleyebiliriz.

V. Konumu Değişen Ulus Devletin Gerilerken, Sosyal Devleti Beraberinde Sürüklemesi:

Devlet Burjuva kapitalizmi ile gücü giderek artan güç olmuştur. Özellikle 1648 Westfalya Barışı sonrasında ulusal krallık fikri olgunluğa eriştikçe, bunun ulus devlete giden süreçte önemli bir gelişme olduğuna şahit olmaktadır. Westfalya Barışının getirdiği bu yeni düzen devleti artık var olan sistemin merkezine oturmuştur ve buna bağlı olarak da uluslararası hukuk'un da en önemli ve birinci öznesi haline getirmiştir.

Ancak yukarıda da sık sık ifade edildiği üzere 19. ve 20. yüzyıllarda giderek işlevi değişmeye başlayan devlet artık küresel çağda ve giderek yerelliklerin terk edildiği bundan öte ulus ötesi düzen ve sistemlerin inşa edildiği bir dönemde nasibini alacaktır. Artık küreselleşmenin günlük hayatımızda ki her tür basit alışkanlığa müdahale ettiği bu yeni dönemde dahası postmodern dönemde devlet, inişe geçecek ve dışlanacaktır.

Westfalya barışı ile ulusallaşma süreci hız kazanırken, ifade ettiğimiz gibi küreselleşme ve özellikle de 1970' li yıllarda kendisini gösteren sosyo-ekonomik krizler ile bu sürecin gerilediği açıkça ortadadır. Özellikle ABD hegemonyasına karşı giderek öne çıkan Alman ve Japon rekabeti, kapitalizmde yeni bir kar haddi düşmesi eğilimini beraberinde getirmiştir. Bu şekilde 1970'li yıllarda giderek çok bariz bir şekilde günlük hayatımıza giren ekonomik kriz sözcüğü ile beraber işsizliğin arttığı yüksek enflasyonun bir normalite haline geldiğini görmekteyiz²⁸. Bu durumda da ulus devlet bir şekilde geri plana itilirken ve tüm başarısızlıkların günahını çekmeye mahkum edilirken, çözüm olarak Keynesyen sol ekonomi politikalarının yerini yavaş yavaş neo klasik teoriler alacaktır. Açıkçası ulus devlet ve onun kaderini paylaşan sosyal devlet bu şekilde kurulmaya çalışılan bu yeni düzenin zamanla ilk şamar oğlanına dönüşmüş olurlar. Bu gelişme de önemli bir dengenin altüst olmasına, emek-sermaye ve devlet arasında uzlaşma ortamı ve köprülerin ortadan kalkmasına sebep olacaktır.

Güç ve şiddet kullanma tekeli el değiştirirken, devlet aşama aşama ve değişen ölçülerde küresel piyasa güçlerine dahil olmak durumunda bırakılmıştır. Richard Falk bu konudaki düşüncemize destek verirken gelişmelerin dahası küreselleşme ve onun sebep olduğu yeni ilişkilerin, devletin insan mutluluğuna aracı olmak unsurunu kaybettiğine işaret etmektedir.²⁹ Falk'a göre bu gelişmelere bağlı olarak devlet birçok durumda kendi sınırları içinde güvenliğin sosyal, iktisadi ve fiziki unsurlarını sağlama kapasitesini de yitirmiş ve çoğu zaman çeşitli aşırı tehditlerin oluşumuna kucak açmıştır. Falk'a göre dini fanatizm, aşırı milliyetçilik, etnik nefret, savaş zengini olma ve suç işlemeye alışma gibi insan tabiatına aykırı eylemler ve eğilimler bu gelişmeler ile gündelik hayatımızda yer almışlardır. Bundan öte bu tür baskılar altında bir çok devlet nerdeyse çaresiz kalmış hatta suç ortaklığına girilerek bu tür yıkıcı siyasi yönelişleri kendi idare sürecine dahil etmiştir.³⁰ Artan anti semitizm başta olmak üzere, toplumsal ve siyasal sorunların gelişimi ile ulus devletin değişen rolü arasında bir bağ kuran Hannah Arendt'in düşünceleri³¹ de bu konuda bize

²⁸ **Sevgi Uçan Çubukçu**, "Sosyal Demokrasi Melez bir Politik Gelenek", (der.Birsen Örs), Modern Siyasal İdeolojiler İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.291.

²⁹ **Richard Falk**, Yırtıcı Küreselleşme-Bir Eleştiri, Küre Yayınları, İstanbul, 2005, s.65.

³⁰ Falk, age., s.66.

³¹ **Hannah Arendt**, Totalitarizmin Kaynakları-1/Antisemitizm, (çev.Bahadır Sina Şener) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.102.

destek verir niteliktedir. Nitekim çıkarları için ulus devleti bir engel olarak görenlerin, geçmişte doğrudan devlete saldırmak yerine devletle ilişkilendirdikleri, ona sadık olan, onun varlığına ihtiyaç duyan kesimleri hedef aldıklarını³² hatırlamakta fayda vardır.

Gelişmeler devleti hem toprak bütünlüğü konusunda daha sorumlu hem de insan hakları, demokratikleşme ve uluslar arası ilişkilerin silahlardan arındırılmasını destekleyen ulus aşırı girişimlere daha uyarlı olmaya itmiştir, diyebiliriz. Ancak söz konusu bu yeni ilişkiler ağında da söz sahibi tek aktör olmadığı gerçeğini de görmek zorundadır, dahası görmek zorunda bırakılmıştır.

Devlet bir yandan sermayenin sınır aşan bir güce kavuşması, üretim ve dağıtımın küreselleşmesi, diğer yanda ise teknolojinin ayak uyduramaz hareketi sonucunda, giderek başta çok uluslu şirketler olmak üzere yine İMF ve WTO gibi uluslar arası örgütler ve onların uygulama ile önlemlerini dikkate almak durumdadır. Pek çok kere de ekonomik güç sahibi kesimlerin lehine karar alan ve bu hali ile de devletin kamusal harcamalarının kısıtlanması konusunda tezler ileri süren sağ politikalara da bu şekilde destek verilmektedir. Devlet de bu şekilde giderek ekonomi üzerinde söz sahibi olması asgari düzeye inen bir aktör konumuna indirgenmektedir.

Buna teknolojik ilerlemeler ile beraber bir de artan silahlanma yarışında artık güç kullanmak tekelinin sadece devletin elinde olması olgusunun geride kaldığı gerçeği eklendiğinde, gelişmeler tümüyle farklı bir nitelik kazanacaktır³³. Hatta teknolojik açıdan nükleer silahlar ve uzun mevzili roketlerin artışı bir şekilde devletin konumunu sorgulayan bir dönemi başlatmıştır, diyebiliriz.

Geçmişte savunma ve silahlanma devlet tekelinde var olan bir olgu iken bu gün bu gerçek değişmiştir. Alt-Üst yapı inşaatı, ekolojik sorunlar, kültürel miras-değerlerin korunması, çevre sorunlarına çare arayışları yönündeki tartışmalar ulusal boyutu aşarken, devletin ulusal çözüm üretmekten uzak oluşu yeni aktörlerin öne çıkmasına sebep olmuştur. Devlet, devlet dışı örgütlenmeler karşısında gerilerken bu gelişme “Merkezi yönetimi” de yerel unsurların ardına taşımıştır ve yerel yönetimler giderek etkin olmaya hatta kendi aralarında bütünleşme benzeri yapılar oluşturmaya başlamışlardır. Hatta bu gelişme “Interlocal but transnationalized -Yereller arası ama uluslar ötesi” işbirliğini de karşımıza çıkarmıştır.

Giderek sermaye sahibi olan her yeni aktörün artan bu silahlanma da yer alabiliyor olması yeni dönemde yeni bir dengeyi de beraberinde getirmiştir. Eskiden sadece devletin söz sahibi olduğu ve bir şekilde kutsal olan savunma ve silahlanmanın bu şekilde diğer aktörlere de geçmesi devletin bir kere daha güç kaybetmesini beraberinde getirmiştir. Devlet bu hali ile de ulus ötesi-transnational bu yeni düzende yerini arayan, her geçen gün taviz veren bir konumda bir varlık mücadelesi vermek zorunda kalacaktır. Bundan öte diyebiliriz ki devlet bir tarafta vatandaşlarının çıkarları, refahı ve mutluluğu ile diğer yandan küresel çıkarların, zenginliklerin korunması arasında sıkışıp kalmış ve zorlu bir varlık mücadelesine itilmiştir.

Küreselleşme ile birlikte devletin karşı karşıya bırakıldığı bu yeni varlık mücadelesi devletin üç temel niteliğinin değişmesine sebep olmuştur. Bir taraftan devlet ulusal sınırları içinde ve bu sınırların korunması konusunda bir mücadeleye itilmiştir ki bu olgu devletin ulusal niteliğini tartışmaya açmıştır. Bunu ikinci bir mücadele devletin devlet niteliğinin tartışılması olarak ifade edilen siyasal sistem içindeki durum tespiti izlemiştir. Nihayetinde devlet faaliyetlerinin stratejik yöneliminin yeniden biçimlendirilmesini zorunlu kılan gelişmeler ise³⁴ onun uluslar arası yönelime girmesini beraberinde getirmiştir.

Gelişmiş kapitalist toplumların var olduğu devletler İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik patlayıcı etkilerini sivriltmişler ve de refah devleti bürokrasilerinin desteği ile bir sosyal güvenlik sistemi inşa etmeyi başarmışlardır. Jürgen Habermas’a göre sosyal devlet Avrupa’da ve başta OECD ülkelerinde geçen yüzyılın üçüncü çeyreğinde yüksek verimli bir ekonomik sistemin arzu edilmeyen sonuçlarını gerçekten dışlamıştır. Kapitalizm ilk olarak Cumhuriyetçi düşüncenin vaat ettiği, tüm yurttaşların eşit katılımını görmezden gelmemiştir, aksine mümkün kılmıştır. Demokratik Anayasa devletin eşit hakları, herkesin eşit şans ve imkanlara sahip olması ve onların

³² Ayrıntı için Bkz, **Arendt**, age.

³³ Wandel und Zukunft des Sozialstaats, <http://www.zes.uni-bremen.de/ccm/navigation/forschungsfelder/sozialstaat/wandel-und-zukunft-des-sozialstaats/?jsessionid=1917B394E08BC01A9C80165FDDBF49C0>, erişim 25.12.2009.

³⁴ **Baskın Oran**, Küreselleşme ve Azınlıklar, İmaj Yayınevi, Ankara, 2009, s.48.

yasalarından bu ölçüde yararlanması gerektiği anlamında da garanti ediyor olması bu dönemin bir özelliğidir.”³⁵.

Habermas bu bağlamda özellikle Politik Liberalizmin en etkin teorisyenini olarak değerlendirdiği John Rawls'a atıfta bulunuyor ve ona göre bu durum bir “ fair value”³⁶ eşit dağıtılmış haklara işaret etmektedir. Ancak burada Habermas günümüzde gözümüzün önünde giderek sayısı sessizce çoğalan evsizlere ve işsizlere işaret ederek Anatole France'ın bir düşüncesi ile günümüzdeki bir gerçeği sunuyor.“Herkes verilen eşit hak yalnızca herkesin köprülerin altında yatabileceği hakkı olmamalıdır”.

Yazık ki günümüzde sayısı her geçen gün artan bu umutsuz kitle küreselleşme çağında önemli sosyo-ekonomik meseleler ile karşı karşıya olduğumuzu yansıtmaktadır.

Aslında sosyal devlet konusundaki eleştiriler sosyal devletin kendi geçmişi ile beraber başlamıştır ve küreselleşme süreci bunu giderek katlamıştır. Günümüzde siyasi ve ekonomik elitler ile beraber sosyal demokrat çevreler hatta Yeşiller yanlısı burjuvazinin de bu tartışmanın taraftarları olması bu olguyu ortaya koymaktadır. Hatta tüm liberal sol partiler özellikle de Almanya'ya bakıldığında bu konudaki eleştirilerde önemli bir yer tutmaktadırlar.

Bunlara göre yanlış algılanmış ve yorumlanmış bir refah düzeyi ve toplumu tüm bu tartışmaların temel çıktısını oluşturmaktadır³⁷. Bu bağlamda bu yöndeki eleştiriler iki şekilde ele alınabilir. Bunlardan ilkinde göre burada söz konusu olan durum sosyal politikanın toplumsal ve ekonomik değerine dikkat çeken yönü olacaktır. Buna göre sosyal politikalar, pazar ve piyasa kurumlarının şekillendirdiği sorunlara kişisel girişimlerin cevap veremediği dönemlerde devreye girmektedirler. Ancak burada yöneltilen temel eleştiri bunların teorik olarak belli sorulara cevap sundukları, ancak pratikte bunların işlerliğinin tatminkar olmadığı, bundan öte politik ve ideolojik anlamda etkin olmadıklarıdır. Bu konudaki ikinci görüşe göre ise neo liberal pozisyonlar kendi içinden de eleştiriye açıktır. Burada özellikle dikkat çeken gerçek, liberal politik uygulamaların devletin pazarlık gücüne özellikle de pazar sağlayıcı fonksiyonuna ne kadar hizmet etmekte, bunları kaldırmak yerine bunların değişen koşullara nasıl uygun hale getirdiği, bu politikaları kişisel çıkarlar dışında toplumun genel beklenti ve refahına nasıl uyguladığı gerçeğidir. Asıl önemli olan, “Bu politikaların sosyal politikalara gereksinim duyanlara ne kadar ulaşmakta olduğu,” sorusudur.

Neo liberal görüşü savunanlara göre, neo liberalizmin program ve uygulamalarına yönelik bu tür eleştiriler, aslında bir şekilde sosyal devletin geleceğini ve onun yeterli olup olmadığını ortaya koymaya çalışanlara karşılık, onun başarılı bir savunmasına da hizmet etmektedir. Hatta bu, sosyal devletin yeni bir modelinin oluşmasına, bir alternatif anlayışın gelişmesine de hizmet edecektir. Söz konusu bu alternatif model bu şekilde uygulamada var olan sosyal devlet anlayışının eksikliklerini tamamlamak boşlukları doldurmak suretiyle” Demokratik bir sosyal devlet” anlayışının oluşumuna imkan sağlayacaktır.

Bu şekilde de bu yeni anlayıştaki sosyal devlet karşılıklı işbirliğinin hakim olduğu, eşit yurttaşların yer alacağı, bu yurttaşların gelişimi için çaba sarf eden, bunun için mücadele ederken ödeme imkanlarını seferber etmeye değer bir model oluşacaktır.

VI. Bir Dönüm Noktası 1980'li Yıllar: Değişen Söylem ve Yeniden Liberalleşen Ekonomi Politikaları:

Sosyal Devletler 1970'lere gelindiğinde, II. Dünya Savaşı'nın sonunda buldukları konumdan oldukça farklı bir konuma ulaşmıştır. 20. yüzyıl boyunca, GSMH'nin sosyal harcamalara ayrılan kısmı dikkate alındığında, refah devletinin olağanüstü bir genişleme gösterdiği görülmektedir.

Örneğin, İngiltere'de GSMH'nin yüzdesi olarak sosyal harcamalar 1910'da % 4'ten 1975'te % 29'a çıkmıştır. OECD ülkelerinde savaş sonrası dönemde kamu harcamalarının GSMH içindeki payının artışında en dinamik faktörün refah devleti uygulamaları olduğu görülmektedir. Tüm gelişmiş OECD ülkelerinde, İngiltere ve ABD hariç, 1970'lerin sonlarında sosyal harcamaların toplam harcamalar içindeki payı % 50'yi aşmıştır. Buna ek olarak 1981'e kadar İsveç, Hollanda, Batı

³⁵ Jürgen Habermas, Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti, Bakış Yayınları, İstanbul, 2008, s.28.

³⁶ Jürgen Habermas, Der Europäische Nationalstaat unter dem druck der Globalisierung,

<http://www.kindtnet.de/texte/texte/nationalstaat.htm>, erişim 23.01.20010.

³⁷ Urban, age., s.203.

Almanya ve Danimarka'da sosyal harcamaların, GSMH'nin üçte birini aştığını³⁸ ortaya koyan bu rakamlar dikkat çekicidir.

1980'li yıllar ile beraber karşımıza çıkan olgu sosyal maliyetin giderek arttığı ve sosyal devletin büyürken belli sorunlar yaşamaya başladığı gerçeğidir. Devlet vatandaşlarına sosyal ve ekonomik haklar tanırken, bu doğrultuda sosyal hizmetler sunması toplumsal refahın artışını beraberinde getirmiştir. Ancak bu sorumlulukların yerine getirilmesi devletin ek harcamalı göze almasını da gerektirmiştir. Böylece sosyal devletin misyonunu yerine getirebilmesi için sosyal harcamalar giderek artmıştır. Bu gelişmeler topluma sağlanan eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerin faydasının dışında belli değişkenler bu ilişki içinde yer almışlardır. 1980'lere gelindiğinde artık sosyal devletin sosyal maliyeti dikkate alınmak durumunda kalmış, kamu harcamaları ve sosyal harcamalar daha fazla sorgulanmaya politikalar bunları dikkate alacak şekilde geliştirilmeye başlanmıştır.

Burada sosyal maliyetler ile ifade edilen, giderek etkisini hissettiren bu durumda da 1980'li yıllar ile giderek sosyal devletin tartışılmasına sebep olan bu maliyetleri kısaca şu şekilde ifade edebiliriz.

-Çalışma Gayreti Üzerindeki Olumsuz Etkiler: Sosyal ve ekonomik hakların giderek artması ve garanti edilmesi kişilerin çalışma iradesini olumsuz etkileyebilmektedir.

-Toplam Tasarruflar Üzerindeki Olumsuz Etkiler: Sosyal devletin kişilere sağladığı ekonomik ve sosyal güvenceler, bireylerin ihtiyat amacı ile tasarruflarda bulunmalarını anlamsız kılar. Yani devletin kişilere tanıdığı ekonomik ve sosyal haklar kişileri tasarruf yerine tüketime teşvik etmektedir.

-Ekonomik ve Sosyal Hakların Kötüye Kullanılması : Sosyal devlet geliştikçe belli hakların kapsamı genişlemiştir. Örneğin, hastalık, analık, sakatlık, yaşlılık, işsizlik, evlenme, doğum, konut sahibi olma, eğitim, vb. bir çok sosyal riske karşı kişilerin korunması söz konusu olmuştur. Ancak bu durum kişilerin sosyal hakları kötüye kullanmaları olanağını da arttırmış ve herşeyi devletten bekleyen, çalışmak yerine devlet yardımına güvenen tembel bir vatandaş zihniyetinin doğmasına yol açmıştır.

Nitekim Almanya'da özellikle 1990'li yıllar sonrasında gündeme gelen HARTZ VI uygulamaları bu yöndeki kaygıların şekillendirdiği bir önlemdir. Bu şekilde işsizlik ücretine güvenerek boş duran, bu şekilde de emek arz eden vergi ödeyicilerin sırtından geçinen birer asalak olarak görülen kişilerin tekrar istihdam piyasasına sokularak belli bir açık giderilmeye çalışılmıştır.

-Sosyal Devletin Harcamalarının Finansmanı Sorunu: Sosyal devletin bütçe açıklarını beraberinde getirmiş, vergilerin arttırılması, açık finansman ve borçlanmaya sıkça başvurulması şeklinde bir dizi uygulamayla sonuçlanmıştır. Bu uygulamalar ise büyüme hızını, işsizlik ve faiz oranlarını olumsuz etkilemiştir.

Bu bağlamda sosyal devletin yukarıda kısaca yer verdiğimiz değişkenler ile olan ilişkisi giderek 1980'li yıllar ile beraber ortaya çıkan önemli sorunlara işaret etmektedir. Açıkçası sosyal devlet bu hali ile de ciddi bir krize doğru yol aldığı için işaretlerini vermeye başlar. Bu gelişmeler de karşımıza sosyal devletin uyuşma ve uyumsuzluk tezlerini getirmektedir. Buna göre daha çok Keynesyen ekonomistlerce kabul edilen uyuşma teorisi, refah devletinin ekonomik ve bütünleştirici bir rol oynadığına atıfta bulunmaktadır. Yani II. Dünya Savaşı sonrasında sosyal devlet ve kapitalist gelişmeler arasında bir uyum söz konusu olmuş ve bu ekonomik bir istikrar sağlamıştır. Oysa ekonomik krizler özellikle de 1973 yılında bu durum değişmiş ve ekonomik büyüme daralmıştır. Enflasyonun sürekli bir problem haline gelmesi de bu şekilde beraberinde belli soru işaretlerini, sosyal devletin sorgulanmasını ve küçültülmesini gündeme getirmiştir. Burada da özellikle uyumsuzluk teorisi öne çıkacaktır.

Uyumsuzluk tezi ise politik sağ ve sol tarafından farklı yorumlanmıştır. Sağ görüşe göre, modern refah faaliyetleri, devletin başarısızlığını ve aşırı büyümesine yol açmıştır. Devlet faaliyetlerinin istenmeyen sonuçları arasında artan enflasyon, sosyal programların amaçları karşılamada başarısız olması, kişisel sorumluluk ve bağımsızlığın erezyonu vardır. Refah devletinin sorumluluğu vatandaşların beklentileri ile birlikte artmış ve bunun sonucu demokrasilerin politik istikrarsızlığı olmuştur.

³⁸ Sosyal devletin Ortaya çıkışı ve gelişimi, <http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/dogusu-gelisim.htm>, erişim 23.12.2010.

Uyumsuzluk tezinin bu versiyonu,Thatcher ve Reagan hükümetlerinin devletin refah harcamalarını vergileri azaltmak için arz yönlü iktisat ve monetarist politikaların dizaynını kabul etmelerinde temel nedenlerden biridir³⁹.

Buna karşılık sol politikacılar,özellikle O'Connor, Offe ve de Habermas tarafından ileri sürülen görüşe göre refah devletinde ekonomik alanda birbiriyle çelişen iki farklı davranış biçimi söz konusu olmuştur: Bir yandan ekonomik büyümenin sağlanması için piyasa güçlerinin işleyişine karışmamak, diğer yandan piyasanın kontrol edemediği sorunların üstesinden gelmek için ekonomiye müdahale etmek.Bu gelişmeler de söz konusu kriz sürecini hızlandırmıştır.

Sosyal devlet olgusunun özellikle Thatcher İngiltere'sinde ciddi bir değişime uğradığı bu şekilde İngiliz sosyal politika sisteminin temelini oluşturan « Beveridge Sisteminin »ciddi bir yara alışı sosyal devleti nasıl bir gelecek beklediği sorusunu tekrar gündeme getiren somut bir örnektir, diyebiliriz.1941 yılında temelleri atılan ve üç amaçlı bir sosyal devlet politikası öneren bu sistem,tüm İngiliz vatandaşlarının sosyal güvenlik kapsamına alınması, ulusal sağlık hizmeti ağının oluşturulması ve tam istihdamın sağlanmasını hedeflemiştir.

Oysa Thatcher ile beraber 1980 ve 1990'lı yıllarda İngiltere'de sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinde Beveridge ikelerinden yavaş yavaş uzaklaşılırken, buna bağlı olarak sosyal güvenlik harcamalarında ciddi kısıtlamaya gidilmiştir⁴⁰. Bunun sonucu olarak da ulusal sağlık hizmetlerinde köklü reformlara girişildiğini görmekteyiz. Özel sağlık sigortacılığı yaygınlaşıp, özel hastanelerin sayısı hızla artmıştır. Finansman sıkıntısı nedeniyle kamu hastanelerinin birçoğu kapanırken, yatak kapasiteleri gerilemiştir. Bu nedenle birçok hasta ameliyat ve tedavi için sıra beklemek zorunda kalırken ilaç katkıları artırılmıştır. Reçete başına düşen ilaç sayısında düşme görülürken koruyucu hizmetler karşısında tedavi edici hizmetlerin ağırlığı da artmıştır. Böylece küreselleşme olgusu ile gelişen bu kriz giderek vatandaşlar ile devlet arasında derin bir uçurumu da beraberinde getirmeye başlamıştır.

1980'li yıllarda İngiltere'de Thatcher'izm ve ABD'de Reagan'izm olarak ifade bulacak neo liberal politikaların yansımaları yavaş yavaş ortaya çıkarken, Reagan daha serbestleştirilmiş o güne dek baltalanmış gibi görünen özel kesimin giderek öne çıktığı bir ekonomik sistemin temellerini savunmuştur. Thatcher'in tam istihdamın ekonominin nihai amacı olmaması gerektiği, onun yerine esnek istihdamı öne çıkaran uygulamaları, kamu harcamalarında mutlak bir kesintiye gidilmesini savunması, meyvesini sosyal güvenlik kısıtlamalarına gidilmesi olarak verecektir⁴¹. Buna bağlı olarak yoksul kesimi koruması altına alan sosyal devlet önlemleri giderek terk edilmeye başlanırken, büyük orandaki kamu işletmelerinin özelleştirilmesi vasıtası ile ve vergilerin indirilmesi ile girişimciler özendirilerek, hantal bir ekonomiye tekrar yeni bir ivme kazandırılmaya çalışılacaktır. Ekonomi bir süreliğine hız kazanırken, bu sosyal sistemin ve onun merkezinde yer alan yurttaşların derin yaralar almasını beraberinde getirecektir.

Thatcher ve Reagan ile neo liberal politikalar giderek öne çıkarken buna ek olarak 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında giderek gelişen ekonomik krizlere bağlı olarak Dünya Bankası ve İMF'in neo liberal ekonomiye hizmet eden "Yapısal Uyum Programları" da bu politikaların daha etkili olmasını beraberinde getirmiştir. Neo liberallerin özellikle bu yaşanan krizlerinin aşılması için emek maliyetinin düşürülmesi, sosyal devlet harcamalarının kısılması yani Keynesyen ekonomik politikalarının terk edilmesini öne sürmeleri, bu bağlamda özelleştirmeyi öne çıkararak emek piyasalarını esnek hale getirmeleri bu dönemden sonra karşımıza çıkan bir olgu olacaktır.

Ancak bu gelişme ücretlerin düşmesi ve istihdamın esnek hale gelmesini beraberinde getirmiştir. Böylece o güne dek yurttaşların arkasında yer alan devlet ve refah devleti düşüncesi giderek gerilemeye başlamıştır. Hatta önemli bir gelişme neo liberal politikalar ile kolektif düşüncenin yerine bireyseliğin öne çıkması olacak bu bağlamda da sınıf bilinci gerilerken sendikal hareketler de ciddi bir gerileme yaşayacaklardır⁴². Böylece de diyebiliriz ki bu yeni politikalar vasıtası ile sosyal devletin başarısını sağlayan, emek sahibi kesim yani iş görenler, sermaye sahipleri yani işverenler ve devlet arasındaki uzlaşma zeminin giderek çözülmesi ile sosyal devlet ciddi anlamda yara almış, gerilemeye başlamıştır.

³⁹ agm.

⁴⁰ http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=75027_erişim 29.12.2010.

⁴¹ Ekrem Erdoğan, M.Ali Ak, "Neo Liberal Ekonomik Dönüşüm ve Sendikalar", <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/7237.pdf.s.6> erişim 27.05.2010.

⁴² Erdoğan, Ak., agm, s.12.

Gelişmeler bize bu şekilde bir kere daha küreselleşme sürecinde ya da küresel rekabete ayak uydurmakta zorlanan sosyal devletin bu şekilde giderek daha ciddi sorunlar ile karşı karşıya kaldığını bunun günümüze yaklaşıldıkça daha da arttığını gösterecektir. Böylece küreselleşme beraberinde daha küçük bir hükümet, daha az kamu harcamaları, daha düşük vergiler, yeniden dağıtım önlemlerine yönelik daha zayıf bir siyasi destek, piyasaların daha geniş çaplı kuralsızlaştırılmasını, özellikle emek piyasasındaki yeni yapılanmaları getirmiştir. Buna karşılık küreselleşme, eşitsizliğin daha da büyümesine neden olduğundan, "kaybedenlerin" daha fazla desteklenmesi gereğini doğurmaktadır.

Bu gelişme ise bize sosyal devletin bu yeni dönemde yok olmaktan ziyade daha farklı bir şekil alarak devam etmesi gerektiği gerçeğini sunmaktadır. Ancak sosyal devlet bu durumda nasıl bir şekil alacaktır? Ya da sosyal devlet şekil değiştirip geri plana geçerken onun fonksiyonlarını kim yerine getirecektir?

ABD'nin ekonomiye işlerlik kazandırmak adına hızlandırdığı neo liberal uygulamalar, bireyciliği güçlendirmek, devleti piyasadan geri çekmek, rekabet koşullarını pazar ekonomisi koşullarında tutmak için başlattığı hareket tepkisiz kalmamıştır. Avrupa da sol partilerin 1990'lı yıllardan itibaren sağ partileri yerinden edişi, Fransa da solun yükselişi, Almanya'da Kohl ve CDU iktidarı sonrasında SPD-Yeşiller Koalisyonunun kuruluşu ve nihayetinde İngiltere de muhafazakar hükümet yerine Tony Blair ile İşçi Partisinin iktidara gelişi bir şekilde küreselleşme ve ondan tatmin olmayanların tepkisi olarak ifade edilmiştir. Ancak günümüze bakıldığında bu saydığımız ülkeler ve neredeyse tüm Avrupa da tekrar sağ iktidarların başa gelişi bu tezi bir derece doğruluğundan uzaklaştırmaktadır diyebiliriz. Asıl önemlisi de gerek sol partilerin gerekse yeni sağ iktidarların devletin ekonomik ve toplumsal hayattaki yerini 1980'li yıllar öncesine götürmek iradesinden çok uzak olduğudur. Hatta Thatcher sonrasında tekrar sol seçmenin umudu olan Blair hükümetinin izlediği politikalar, bunların muhafazakarların cesaret edemediği bir adım atarak eğitimi dahi özelleştirmeyi telaffuz etmeleri açıkçası dikkat çekici ve düşündürücüdür.

Buna rağmen siyasal alanda sosyalist-sosyal demokrat partilerin halkoyu ile iktidara taşınması, hem grevler, hem de günlük olaylar küreselleşme adına sosyal refah devletin yerini özel kurumlara bırakmasını ya da gelişmekte olan ülkelerde hedef olmaktan çıkmasını, en azından refah devleti düşüncesinin tümüyle terk edilmesi düşüncesini güçleştirmektedir. Buna bağlı olarak diyebiliriz ki yoksulluk görüntüleri, evsiz-barksız insanlar, dilenciler az gelişmiş ülkelere özgü görüntüler olmaktan çıkıp, gelişmiş ülkelerin zengin toplumlarında da görülür olmuştur. Almanya da bugün Harz IV yardımı ile geçinen sayısındaki artış, elektrik faturasını ödemekte dahi zorlanan ve sayısı her geçen gün artan evsiz yurttaşların artan sayısı, geçmişteki yaşanan şiddetli sınıf çatışmaları artık olmasa da onun yerine yeni mikro kimlikler ile egemen güçler ve değerler arasındaki çatışmalar almıştır.

Modern mimari ve gelişmiş ekonomilerin yansıması olan gökdelenler, yüksek katlı iş ve alışveriş merkezlerinin yanı sıra buraların dibinde sayısı her geçen gün artarak genişleyen kenar mahaller, eğitilmiş veya eğitimsiz bireylerin her geçen gün kendilerini farklı bir şekilde etkileyen bir sosyal dışlanmışlığın potansiyel kurbanlarına dönüşüyor olması gerçeği, bize küreselleşen dünyada bir şeylerin ters gittiğini bundan öte sosyal devletin sağladığı imkanlardan vazgeçilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ancak belirtilmesi gereken bir gerçek de sosyal devletin en fazla tartışıldığı ve yıkılması en azından daraltılması gerektiği yönündeki görüşün batı Avrupa merkezli olduğudur. Bu düşüncede etkili olan faktör bu bölgede sosyal devletin en gelişmiş uygulamasına karşılık bu bölgede var olan yüksek işsizlik oranıdır. ABD ve İngiltere gibi ülkelerin yüksek işsizlik oranında kamusal harcamalar ve sosyal devletin getirdiği harcamaları kısımları vasıtası ile düşüş sağlandığı tezi bu düşünceye destek vermektedir.

ABD'nin ve Avrupa'daki muhafazakar kesimin teoremi, işsizlik ve sosyal devlet arasında yakın ilişki olduğu yönündedir. Nitekim yaygın bir düşünce, sosyal refah devleti devreden çıkarsa AB'de işçi maliyetinin düşeceği ve işsizliğin azalacağını ileri sürmektedir⁴³.

Burada üzerinde durulması gereken bir husus, iki değişkenin, sosyal devletin getirdiği yüksek işçi maliyeti ve işsizlik oranı, arasında yakın ilişki bulunması imkanının yanında bunun genel bir durum

⁴³Reyhan Leba, Küreselleşme sürecinde ulus devletin önemi ve sosyal devletin geleceği, <http://www.mevzuatdergisi.com/2001/08a/02.htm>, erişim, 27.05.2010.

olmadığıdır. Nitekim, "Almanya çıplak işçi ücretleri ve buna ek sosyal yüklerin dünyada en yüksek olduğu ülkeler arasında yer almasına karşın, işsizliğin AB'de en yüksek olduğu ülke İspanya'dır"⁴⁴. Bu durumda bir değerlendirme yapılırken arada teknoloji düzeyi ve verimlilik, yatırım imkanları gibi ilişkiyi etkileyen başka öğeler de dikkate alınmak zorundadır. Yani Sosyal devlet olumsuz gelişmelerin vebalini ödemeye mahkum bir günah keçisi olarak görülmemelidir. Bu durumda yukarıda da sık sık ifade ettiğimiz gibi asıl önemli olan, sosyal devletin ortadan kaldırılması değil onun küresel rekabet ortamına uygun olarak tekrar inşa edilmesidir. Yani yapılması gereken tartışma sosyal devleti tutmak ya da kaldırmak değil nasıl bir sosyal devlet ile bu süreçte devam edileceği tartışması olmalıdır.

Christoph Butterwege'ye göre sosyal devlet günümüzde önemli sorunlar yaşamaktadır ancak bu hiçbir şekilde özellikle küreselleşme ile ortaya çıkan aktörlerin tezlerinde olduğu gibi krizlerin sebebinin sosyal devlet olduğu düşüncesini doğrulamamaktadır⁴⁵. Christoph Butterwege'ye göre bugün sosyal devletin karşı karşıya kaldığı meseleleri ya da sosyal devletin bir kriz yaşamada ilgili faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz⁴⁶.

- Ekonomik büyüme
- Demografik Büyüme
- Devlet Borçlanmaları
- İşsizlik
- Globalleşme

Sözü edilen bu gelişmeler bir araya geldiğinde, bunların tüm sanayileşmiş ülkelerde özellikle sosyal devlet krizini belirledikleri görülmüştür. Buna dayanarak kısmen de olsa devlet imkanları bir şekilde kısıtlanmıştır. Yukarıda yer verilen bu unsurlar için de konumuz bakımından ilgili olan Globalleşme (Küreselleşme) unsuruna baktığımızda şu gerçek ile karşı karşıya bulunmaktayız.

Küreselleşme süreci ve giderek ortaya çıkan istikrarsızlık beraberinde sosyal devlet ve onun etkinliğinin asgari düzeye gerilemesini beraberinde getirmiştir. Dünya pazarı rekabeti ve bu rekabete ayak uydurmak kaygısı giderek bir pazarlık gücü yüksek bir ekonomiyi zorunlu kılmıştır. Bu nedenle ister refah devleti ister sosyal devlet olarak adlandırılсын teknolojik ve ekonomik gelişmelerin gerisinde kalan bu devlet şekli bu hali ile de rekabet gücü yüksek bir ekonomi ve onun aktörleri için yalnızca gereksiz bir engel ve yük olarak algılanmaktadır. Bunun yanı sıra da artık ulus ötesi bir karakter taşıyan sermaye hareketleri ve yatırımlar için de büyük bir engel olmaktadır.

Özellikle neo-liberaller ve sosyal devlet karşıtları tarafından savunulan bu görüşler şu noktada toplanmaktadır: Avrupa sosyal devletlerinin bu konularında önemli bir düşüş yaşanmaktadır ve özellikle 1974/1976 ekonomik krizleri sonrasında düşüş giderek hız kazanmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak günümüzde sosyal devlet imkanları ve kotalarının %33 lük bir pay ile 1970'lerden farksız olduğu ve yükselmediği gerçeği de sosyal devletin gerileyen konumuna işaret etmektedir. Bu hali ile de yeni dünya düzeninde rekabet edebilme yeterliği giderek devletin elinden kayacaktır.

Bu şekilde de küreselleşme ve onun beraberinde getirdiği meselelere bağlı olarak devletin egemenlik alanının daralması gibi ciddi bir mesele karşımıza çıkmaktadır. Asıl önemli olan ise bu daralmanın aynı zamanda ekonomi dışı alanlara da yansımış olmasıdır. Günümüzde pek çok devlet bu durumda Kathrin Krauss'un ifade ettiği gibi iç hukukunu küresel standartlara uydurmak gibi bir kaygı taşımak zorundadır⁴⁷. Bu gelişmeler ile devlet hem ekonomik alanda hem de insan hakları ve demokrasi alanlarında belli tavizler vermeye zorlanmaktadır.

Bu süreç bizi çok önemli bir gelişmeye götürmektedir. Devletin egemenlik alanı sınırlandııkça bu beraberinde devletin yurttaşlar ile olan ilişkilerine de yansıtacaktır. Bu hali ile eskiden merkezde yer alan devlet artık küreselleşme ile beraber giderek bunun gerisinde bir yerde yer alacak ve ulus devlet, küreselleşme ile birlikte farklılıkları tanıyan ve geneli kapsayan özelliğini giderek terk etmek

⁴⁴Leba, agm.

⁴⁵Christoph Butterwege, Der Sozialstaat in der Krise, <http://www.sopos.org/aufsaetze/403224bfd7cf5/1.phtml>, erişim 25.12.2009.

⁴⁶Christoph Butterwege, Krise und Zukunft des Sozialstaates, <http://christophbutterwegge.de.vu/>, erişim 25.12.2009.

⁴⁷Kathrin Kraus, Sozialstaat in Europa-Geschichte-Entwicklung-Perspektiven, Westdeutscher Verlag, München, Berlin, 2006, s.144.

zorunda bırakılacaktır. Devlet artık bu gelişmelere paralel olarak onu bir yük ve engel olarak gören ve küresel ilişkilerde ondan çok ama çok adım önde olan ulus ötesi ekonomik ve sermaye sahibi aktörlerin eleştirilerini dikkate almak durumunda kalacaktır. Bu durumda da küresel bir çağda devletin bu yeni aktörlerin, “Sosyal harcamaları kes, onlar herkes için bir yük...” gibisinden uyarılarını dikkate almamak gibi bir lüksü artık yoktur diyebiliriz.

Tabi ki bu gelişmeler her ne kadar ulus devletin aleyhine de olsa bu onun ve sosyal devletin tümüyle ortadan kalktığı şeklinde de yorumlanmamalıdır. Nitekim artık ulus ötesi bir karakter de sahibi olsa sermayenin hala devletin işbirliğine ihtiyaç duyduğu ve de çok uluslu şirketler ile ulus ötesi şirketlerin bu ilişkinin bilincinde oldukları ortadadır. Hatta P.Hirst ve G.Thompson’a göre ulus ötesi şirketler iddia edildiği kadar büyük bir önem arz etmemektedirler. Bu yeni düzende çoğu şirket ulus ötesi olmak yerine ulusal bir temelde hatta uluslar arasındadır. Yine bunların sayısının artırılması konusunda abartıldığı kadar büyük bir talep olmayışı onların güçlenen konumlarına karşılık devletin yok sayılmasına sebep vermemelidir⁴⁸. Özetle küreselleşmeye bağlı olarak devletin güç kaybettiği bu durumda sermayenin devlet işbirliğine ihtiyacı olmadığını da söylemek mümkün değildir. Hatta sermaye artık ulus ötesi bir nitelikte bile olsa ulusal pazarın korunmasına ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu olan küresel aktörlerin öncelik sırasında bir değişim olduğu ve ulus devletin yerinin değiştiğidir.

Sıralama ulus devletin aleyhine gelişirken bir yandan da devlet küresel rekabet ortamında onun kuralları ile hareket etmek durumundadır. Devlet eğer sanayileşmesini sağlamışsa bu rekabet ortamında tam hızla devam edebilmek kaygısı ile bu süreçte bir şekilde teknolojik açıdan tüm gelişme devamlı takip etmek onun gereklerini yerine getirmekle yükümlüdür. İşbirliği halinde olduğu ulusal ve uluslar arası sermayenin akışı için ortam hazırlamak zorundadır. Bu şekilde ulusal güvenliğe ek olarak bir de sermayenin güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. Yine eğer gelişmekte olan bir devlet ise bu defa bu yarışta geri kalmamak aradaki mesafeyi asgari düzeye indirebilmek için çaba harcamak durumundadır. Buna bağlı olarak da kar getirici alanların önünü açmak, ülkeye ve ulusal sınırlar içine sermaye girişini kolaylaştırmak için önlemler almak ve politikalar geliştirmek durumundadır. Bu rekabet ve onun koşulları da devletin tüm enerjisini bu acımasız rekabette ezilmemek üzere harcamasını beraberinde getirecektir. Unutulmaması gereken bir olgu da küreselleşmenin acımasız bir süreç olduğu ve onun hızına ayak uydurmanın zorunlu olduğudur.

VII. Devletin Geri Çekilişi ve Sosyal Platforma Yansıyan Yeni Kaygılar:

Küreselleşme sürecinde ulus devletin gücünün azaldığına yönelik eleştiriler bizim özellikle faaliyet alanlarına yoğunlaşmamızı zorunlu kılmaktadır. Öncelikle toprak sınırın çözülmesi beraberinde egemenlik alanın daralmasını getirmiştir. Ancak buna ek olarak teknolojik gelişmeler bilgi akışının ve insanın mobilitesinin artışı beraberinde artık bire bir ilişkilerin kurulmasını ve devletin aracılık hizmetlerinin geri planda kalmasına da sebep olmuştur. İşte bu anlamda asıl gerileme ortaya çıkacaktır. Yani asıl sorun, devlet uzlaşma fonksiyonunu sosyal devlet olarak vasfını yitirmeye başlayıp sosyal haklar meselesinde arabulucu rolünü ve sınıflar arası denge unsuru olmak vasfını kaybettiğinde oluşacaktır.

İşte bu rekabet, devletleri bazı tavizler vermeye ve belli alanlardaki kaynakları başka yerlere transfer etmeye yöneltecektir. Bu tür bir taviz söz konusu olduğunda da özellikle de sağ politikaların sürekli eleştirisini üzerinde hisseden devlet neo liberal politikaların etkisi ve baskısı ile öncelikle bir alandan uzaklaşacak burayı ihmal edecektir: Hedef sosyal alan, sosyal harcamalar ve politikalar olacaktır. Bu gelişme devletin giderek güç kaybetmesine ve yurttaşlar ile olan ilişkisinin zedelenmesine, bir tür güven bunalımına sebep olacaktır. Yurttaşların arkasındaki onların en fazla güvendikleri dal bu durumda kırılmış olur. Sosyal devlet yerini bu durumda neo liberal politikaların hakim olduğu, yurttaşların çıkarlarından önce uluslar arası ve giderek ulus ötesi bir nitelik kazanan sermayenin çıkarlarının öncelikli olduğu neo liberal bir devlete bırakacaktır.

Buna bağlı olarak da Avrupa’nın gelişmiş pek çok kuzey ülkesinde II. Dünya Savaşı sonrasında güçlü sendikal hareketler ve sosyal demokrat politikalar çerçevesinde çizilen politikalar giderek gerilemekte, dahası sistematik olarak ortadan kaldırılmaktadır. Burada da tek bir amaç öne çıkmaktadır; ekonomilere pazarlık gücü ve rekabet edebilirlik sağlamak. Yine aynı zamanda güneyde bir takım ülkelerin gelişimine bakıldığında ve küresel gelişim politikaları kurumlarında

⁴⁸ Paul Hirst, Grahame Thompson, Küreselleşme Gerekli bir Mit mi?, Metinler (der. Kudret Bülbül), Küreselleşme Temel Orion Yayınları, Ankara 2009, s.44.

giderek artan bir sosyal eşitsizlik ortaya çıkmaktadır. İşsiz sayısının artışı, işsizlik halinde sağlanan yardımların da yeterli olmaması, işi olanların belirli bir bölümün daha düşük bir ücrete çalışmaya razı olmaları, gelir dağılımında artan dengesizliğe işaret etmektedir. Tüm bu gelişmeler de farklı bir fakirlik ve sefalet boyutunu özellikle bir “working poor” beraberinde getirmektedir.

Neo liberal politikaların özellikle 1980’li yıllardan itibaren sosyal güvenlik sistemine yönelik pazarı daraltıcı ve kısıtlayıcı olduğuna dair eleştirileri de bu süreçte giderek etkili olmuştur.⁴⁹ Hatta sırf bu nedenle İMF ve Dünya Bankası olmak üzere yeni küresel düzende etkili olan pek çok aktörün yeni bir sağlık sigortası sistemi ve bu alanlarda da giderek özelleştirmenin öne çıkarılması gerektiği yönündeki önlem⁵⁰ arayışları bu şekilde bir liberalleşme politikasının küreselleşme ile ittifakının yansımaları olacaktır.

Özetle bu gelişmeler sosyal devletin yerine, neo liberal devletin ikame edilmesini, birinin bir diğeri yerini almasına sebep olacaktır. Bu yeni liberal anlayışa göre de özgür ve adil bir toplumun ancak pazar mekanizması tarafından kendiliğinden oluşan bir düzenle var olabileceğini ileri sürecektir.

Bu yeni düzende devlet sosyal meselelerin dışında daha çok vergiler toplamak bu şekilde de ulusal savunmayı sağlamakla yani iç ve dış güvenliği sağlamak sermaye için bir hareket serbestisi yaratacak alt yapıyı hazırlamakla görevli olacaktır.

Bu gelişmelerin yarattığı tehlikeye dikkat çeken Jürgen Habermas’a göre bu tür bir anlayış, ekonomik sistemin sosyal alanda sebep olduğu eksiklik ve çatışmalara cevap arayan onları çözmek üzere oluşturulan sosyal sistem ve sosyal devlet arabuluculuğunun sonunu getirecektir.⁵¹ Habermas kapitalizmin bu gelişmelere bağlı olarak getireceği meseleler ve sonucun, sosyal sorumlulukları ve hizmetleri azaltmış ve sonuçta sosyal yanı küçültmüş bir devlet olacağına işaret etmektedir.

Bu küçülme giderek bir sosyal çöküşü beraberinde getirecek artan fakirlik ve güvensizlik sosyal bunalımlar karşısında güvenilecek bir dalın yokluğu da toplumun giderek çözülmesine ve krize girmesine sebep olacaktır.

Aslında Avrupa’da son yıllarda yaşanan sosyal devletin geri gidişine dair gelişmeler ve göstergeler kanımca Habermas’ın bu savını kanıtlar niteliktedir. Nitekim bu gelişmeler giderek küresel koşullarda rekabet edebilen ve edemeyenler arasında bir uçurumun açılmasına sebep olacak, bir taraf sistem içinde yer alıp onun içinde var olurken, onun dışına itilen izole edilen kitleler ise günden güne toplumsal çöküşün aktörleri olacaklardır. Bu da hem ulusal alanda hem de uluslar arası alanda farklı çatışmalara sebep olacaktır, adeta tekrar rekabet edenler edemeyenler şeklinde bu grubaşa beraberinde bir eşitsizliği getirecektir.

Christoph Butterwege’nin de ifade ettiği gibi işsizliğin giderek arttığı bir ortamda devletler bu durumda emek sahiplerine giderek rekabet koşullarında uyum sağlayamayan ve bu durumda dün vasıf sahibi iken bu gün vasıfsız duruma düşen kişilere gerekli eli uzatamayacaktır. Sosyal yükümlülüklerinden taviz vermek durumunda bırakılan devlet bu durumda ona olan güveni sarsılan ve sokağa düşen ve diğerleri tarafından “sosyal asalaklar” olarak görülen bireylere destek olamayacaktır. Yani onlara iş sağlamak görevini bu amaca hizmet eden politikalar üretmek sorumluluğunu yerine getiremeyecektir. Bir başka deyişle ulus devlet sosyal devletin elini bırakırken, yurttaşlar da diğer yurttaşların elini tek tek terk etmeye, biri sırtındaki kambur olarak göreceği bir diğeri yükünü taşımamaya başlayacaklardır.

Böylece küresel pazarlarda rekabet edebilme kaygısının beraberinde, devletin sosyal niteliğini ve bu yöndeki işlevlerini ciddi bir zayıflamaya uğrattığını söylemek mümkündür. Ancak bu elbette küreselleşmenin mutlak olarak insan ve insana dair olan değerleri görmezden geldiği şeklinde algılanmamalıdır. Çünkü küreselleşmenin devam edebilmesi için toplumsal olan ve insani olan değerleri de dikkate alması gereklidir. Özellikle küreselleşme ile beraber her geçen gün en gelişmiş LCD ekranların olduğu gelişmiş ülke salonlarında az gelişmiş ülkelerdeki insan hakları ihlallerine dair haberler bu izleyicilere ulaşırken bu olgu giderek önem kazanmaktadır. Bir yanda az gelişmiş bir yandan da gelişmiş ülkelerdeki toplumsal gelişmeler bu durumda görmezden gelinemez. Özellikle de küreselleşme ile beraber sayısı ve etkinliği artan uluslar arası örgütler, BM

⁴⁹ Globale Sozial Politik, <http://www.linksnet.de/de/termin/23715>, erişim 26.12.2009.

⁵⁰ agm.

⁵¹ Jürgen Habermas, Küreselleşme ve Millî Devletlerin Akıbeti, Bakış Yayınları, İstanbul, 2008, s.57-58.

ve onun alt kuruluşları, belli sivil toplum örgütleri ve hareketleri bu durumda sosyal alandaki bu gerileme ve gelişmelerin görmezden gelinmesini imkansız kılacaktır.

Kaldı ki küreselleşmenin ekonomik büyüme ve insan vasfının gelişimine ihtiyacı vardır. Bu durumda da sosyal, siyasal ve ekonomik eşitsizlikleri dikkate almak durumundadır. Gelişme bunu zorunlu kılmaktadır. Özellikle BM'nin bu konudaki çabası sanayileşme ile çevre arası uyumun zorunluluğuna dikkat çekmesi, kentleşme, kalkınma sosyal gelişme ve eğitim konusundaki politikaları bu konuda öne çıkmaktadır. Yine kadın ve çocukların istismarı ve bu şekilde küresel rekabetin kapitalist süreçteki olumsuz tecrübelerle dönüşmemesi için çaba vermesi gerektiğini belirtmekte kanımca fayda vardır.

G.Esping Andersen'in de ifade ettiği gibi "Geleceğin refah devleti için en büyük zorluklardan birisi kadın istihdamının aile oluşumu ile nasıl uyumlu hale getirileceği meselesidir"⁵². Bu durumda kanımca değişen dünya düzeninde ulus devlet bir sosyal devlet olarak bu rekabette yer almaya devam etmek istiyorsa dikkate alması gereken asıl olgu artan işsizlik ve finans meselesi kadar kadınların yeni dünya düzeninde değişen statüsü olmalıdır. Çünkü kadınlar ekonomik hayatta daha fazla yer aldıkça, aile de giderek klasik görüntüsünü kaybettikçe daha esnek bir yapıya dönüştükçe bu toplumsal ve ekonomik ilişkilere de yansıtacaktır. Artık tek başına aile geçimini sağlayan erkek egemen çekirdek aile yerini giderek iki ebeveynin de ekonomik katkı sağladıkları bir kuruma bırakacaktır. Bu durumda da doğurganlık meselesi farklı bir boyut kazanacak, en azından klasik anlamının ötesine geçecektir. Aynı zamanda kadının ekonomik hayatta yer alıyor olması onun geleneksel rol ve işlevini yerine getirecek yeni aktörlerin aile hayatına girmesi demek olacaktır. Bu durumda çalışan kadın ocak başını terk edip, ev içindeki yardımcıları onların klasik görevlerini devralırken, bu yeni aktörlerin sosyal hizmetlerden yararlanması, onların belli başlı beklentileri, yeni istihdam imkanları kadar sosyal sistem üzerinde farklı yükümlülüklerin oluşmasına da sebep olacaktır.

Açıkçası doğurganlık ile kadın istihdamının bir arada oluşu, ancak sosyal hizmetler, izinler için serbest yasal hükümler ve uygulamalar var olduğu sürece mümkün olacaktır. Bu hali ile yapısı giderek değişen çağdaş aile, iş ve aile hedeflerini paralel olarak sürdürebilmek, bir uyum sağlayabilmek için, sosyal devlet ve onun garantilerine ihtiyaç duymaya devam edecektir. Aynı şekilde de yaşlanan nüfus ve durgunlaşan piyasa tehditine karşı sosyal devlet de genç nüfus, yani çocuklara ihtiyaç duymaktadır ve bu dengenin gelecekte de korunması bu hali ile zorunlu olmaktadır.

Özellikle gelişmiş sanayi toplumlarının karşı karşı kaldığı "giderek yaşlanan nüfus yapısı" ile mücadele için de doğurganlık meselesinin yeniden revize edilmesi, buna rağmen kadının ekonomik özgürlüğü ve ekonomik hayata olan katkısından taviz vermemesi gerektiği gerçeği olayları giderek daha karmaşık bir hale sokacaktır. Bu durumda gelecekte de geçmişten farklı olarak sosyal devlet artık sınıf farkını ortadan kaldırmak, ulus inşa etmek fonksiyonunu bir tarafa bırakmış da olsa bunun ötesinde yeni sosyal entegrasyonlarda, işbirliği ve dayanışmaların oluşumunda ve yeni daha eşitlikçi bir vatandaşlık anlayışının oluşmasında vazgeçilmez olacaktır.

Özellikle küresel ilişkilerden ve küreselleşme sürecinin nimetlerinden en fazla yararlanan gelişmiş ülkeler en az gelişmekte olan ülkeler kadar bu ilişkiyi yani küreselleşme ve sosyal devlet arasındaki bağı dikkate almak durumundadır. Nitekim Butterwege'ye göre özellikle ihraç politikasına endeksli bir ekonomiye dayanan küreselleşme sürecinden en fazla yararlanmakta olan bu ülkelerde, giderek eşitsiz olarak dağılmak eğiliminde olan refaha rağmen sosyal devletten taviz verilemez. Bu sistem kaldırılmamalıdır, buna izin verilmemelidir. Çünkü onun varlığı ve devamı demokrasi, iç barış ile istikrar için zorunludur. Neo liberal politikaları yatırım alanları açısından bakıldığında ve bu çerçevede değerlendirildiğinde, diğer başarısız ekonomik yatırım alanları ile karşılaştırıldığında sosyal politikaların ağırlıklı olduğu sistemlerin göreceli olarak bir üstünlüğe sahip olduğu gerçeği de bunu kanıtlar niteliktedir⁵³.

⁵² Gosta Esping Andersen, Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri, <http://www.calismatoplum.org/sayi5/Makale5/makale2.pdf>, erişim 28.05.2010.

⁵³ Christoph Butterwege, Neoliberalismus und Standortnationalismus – eine Gefahr für die Demokratie?, <http://christophbutterwege.de.vu/>, erişim 27.12.2009.

VIII. Ulus Devlet ve Sosyal Devlete Gelecekte Uygun Görülen Yeni Rol :

Her şeyden önce devlet gelecekte de sağlam politikalar ve istikrarın göstergesi olmak istiyorsa, bu durumda sosyal politikaları bu anlamda geliştirmek ve küresel bir yeniden yapılanmaya gitmek zorundadır. Nitekim "Refah devleti olmadan sosyal politikaların olabileceği, ancak sosyal politikalar olmadan refah devletin olamayacağı"⁵⁴ gerçeği göz önünde tutulmak zorundadır.

Bu gün sosyal devlet anlayışı ve özellikle de gelişmiş toplumların sosyal devletleri bu bağlamda bir yeniden yapılanmaya gereksinim duyarlarken, bunların özellikle ikili bir etki ile karşılaştıkları ortadadır. Bir tarafta giderek Avrupa da ciddi bir tartışma konusu olan yaşlı ve daha da yaşlanan nüfus değişen toplumsal yapı ve bunun sonuçları, diğer taraftan ise yine Avrupa iç pazarındaki ve uluslar arası piyasalardaki entegrasyon süreçleri ile bunların uzantıları ciddi sorunları meydana getirmektedir⁵⁵.

Bu bağlamda, üyesi olmak için büyük çaba sarf ettiği için Türkiye'yi de çok yakından ilgilendiren bir soru, AB'nin gelecekte Avrupa refah devletlerine nasıl bir gelecek vaat ettiği ya da bir başka ifade ile bu devletlere bir garanti verip veremeyeceğidir.

Araştırmalar ve gelişmeler günümüzde bir AB Anayasa'sına rağmen Avrupa'nın kendi imkanları ulus üstü bir refah toplumu ve sosyal devlet yapısına doğru gittiği yönündeki olumlu bakışları desteklememektedir. Gelişmeler en azından bu umutlar için henüz çok erken olduğunu göstermektedir. Nitekim Oliver Treib'in ifadesi ile Avrupa arası ve Avrupa aşırı bir emeklilik, yaşlılık ve hastalık güvencesi ve işsizlik sigortası garantisinin oluşumu için olumlu işaretler için henüz çok erkendir. Ulusal devlet ve hükümetlerin kendi sosyal sistemlerinden ve önlemlerinden taviz vermek konusundaki isteksizlikleri bunun henüz çok uzak olmasının temel sebebi olarak görülmektedir⁵⁶.

Burada önemli olan bir konu uluslar arası aktörlerin bundan öte Avrupalı devletlerin ulusal mali sistem ve politikalarını Avrupa düzleminde inşa edilecek olan ortak ve kolektif bir sosyal sistem için seferber etmeye ne kadar istekli olup olmadıklarıdır. Bundan öte bu tür kolektif bir sistemin inşasında sorumluluk dağılımının yoksul ve zengin ülkeler arasında nasıl gerçekleşeceği de bir sorun teşkil edecektir. Özellikle en son Yunanistan ve İrlanda'da yaşanan ekonomik krizin ve bunun giderek bir ekonomik krizden ziyade bir AB siyasi krizine dönüşmesi gelecekte ortak politikaların inşasının kolay olmadığını ortaya koymaktadır. Avrupa'nın bu konuda başarı sağlayabilmesi için her şeyden önce ödeme ve finans dengesini geliştirirken değişen demografik, ekonomik değişkenler ve toplumsal gelişmeleri göç ve diğer sorunları dikkate almak zorundadır.

Günümüzde ortak politikalar, sosyal politikalar geliştirilirken hala ciddi sorunlar var olmaya devam etse de, örneğin iç pazarın sınırlarının ortadan kaldırılmasının beraberinde getirdiği sorunlar, rekabet edebilme eksikliği, sosyal hizmetlerden yararlanma imkanlarının farklı olması istikrar ve büyüme eğilimin farklı oluşu bu nedenle hala büyük bir sorundur. Ancak buna rağmen günümüzde sosyal devletin kapsamı eşitlik politikalarından yola çıkılarak giderek genişleme göstermiştir.

Bu anlamda özellikle Avrupa bölgesinde sosyal politika açısından ciddi başarılar elde edildiği de gözden uzak tutulamaz. Özellikle eşit muamele konusunda atılımlar yapılmış olunması, başta iş güvencesi ve genel iş hukuku uygulamaları, cinsiyet ayrımcılığı konusunda önemli gelişmeler elde edilmesi, işyerinde ve dışında cinsiyet ayrımcılığı konusunda Avrupa ölçüsünde standartlar sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece kadın erkek ve de günümüzde giderek artan eşcinsel ayrımcılığı-homofobi ile mücadele konusunda yaşanan gelişmeler gelecekte sosyal devletin farklı alanlara değinmekte olduğunu dahası sınırlarını genişlettiğini ortaya koymaktadır. İstihdam piyasasına yeni bir ivme kazandırırken yurttaş haklarını korumak, kısmi süreli iş ilişkileri ile esnek çalışma konusunda oluşturulan modeller, cinsiyet ayrımcılığı, farklı olanı dışlamak yerine onu kendi değerlerinden taviz vermeden sistem içine dahil etmek, yada başka bir ifade ile asimilasyon yerine entegrasyon politikalarını desteklemek, kalkınma-çevre uyumuna dikkat çekmek... gelecekte olası riskler karşısında sosyal devletin savunabileceği önemli alanları oluşturmakta ve modernleşen refah devleti anlayışının dışı vurumu teşkil etmektedir.

Yine geçmişten farklı olarak azınlık hakları ve bunların garanti edilmesi günümüzde artık devlet üstlenmesi gereken sosyal politikaların bir kanadını oluşturmaktadır. Her şeyden önce var olan

⁵⁴ Andersen, agm.

⁵⁵ Oliver Treib, "Die EU Verfassung und die Zukunft des Europäischen Wohlfahrtsstaats, http://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_99.pdf, s.12, 25.12.2009.

⁵⁶ Treib, agm. s.32.

sosyal hizmet uygulamaları ile gelişen ihtiyaçlar ve riskler arasında bir denge kurulması vazgeçilmezdir. Aile yapısındaki değişiklikler, demografik yapıdaki değişiklikler özellikle yaşlanan nüfus ve mesleki yapıdaki değişiklikler dikkate alınmak, sistemin merkezinde yer alan yurttaşların çıkarları korunmak zorundadır. Yani diyebiliriz ki yukarıda da ifade edildiği gibi devlet geçmişteki ulusallaşma sürecindeki rolünü revize ederken günümüzde artık sosyal devlet politikaları vasıtası ile yeni sosyal bütünleşme projelerinin garantörü olmak zorundadır.

IX. Sonuç:

Küreselleşme süreci ile beraber sosyal devletin belli bir erozyona uğradığı gerçeği ortadadır. Hatta devletlerin uluslar arası rekabet koşullarında geri kalması merkezi olarak, yüksek sosyal harcamalar, yeniden düzenlenmek durumunda kalınan ekonomik piyasalar ve artan vergiler ve gücü yüksek sendikalara bağlanmaktadır. Bu hali ile kimi görüşe göre küreselleşme sosyal devleti erozyona uğratmamıştır. Yalnızca zaafalarını ve zayıflıklarını ortaya çıkarmıştır⁵⁷. Bu nedenle yoksulluk ile mücadele için her şeyden önce yapılması gereken insan ve onu besleyen değerlere daha fazla yatırım olmalıdır. Yani giderek niteliklerin artırılması çünkü işsizliğin giderek düşük kalifiyeli kişilerde varlık göstermesi bunu zorunlu kılmaktadır. Bu da işletmeleri ve güç tekeli içinde bulundurmaya başlayan tarafları önceliklerini belirlemeye zorlamaktadır.

Burada unutulmaması gereken bir gerçek ulus devletlerin günümüzde hâlâ büyük harcamalar yapmakta, büyük vergiler toplamakta ve büyük borçlar almaktadır. Bu nedenle her ne kadar belli sorumlulukları çok uluslu şirketler ve sivil toplum örgütleri başta olmak üzere küresel dünya'nın yeni aktörleri ile paylaşmak durumunda da olsalar hala etkin birer güç olmaktadır. Devletler aynı zamanda bu yeni düzende de büyük bir işverendir. Devletin sadece emek satın almadığı bunun ötesinde büyük sermaye projelerine fon sağladığı, alt yapı çalışmalarını üstlendiği bir gerçektir. Devletin üretim sürecinde gerilemesi; aynı ölçüde tüketici olma, yani mal ve hizmet alma sürecinde aynı ölçüde ilerlemesi demektir. Daha çok tüketici olarak ekonomide piyasaya girerek yine yer alır. Hatta savunma gibi belli sektörlerde bazı özel şirketlerin tek müşterisi devlettir. Dolayısıyla devletin ekonomi üzerindeki müdahalesinde bir yok oluş değil, bir farklılaşma ya da bir yeniden yapılanma söz konusudur. Günümüzde pek çok gelişmiş devletin, ekonomideki en büyük ve en belirleyici aktör rolü devam etmektedir. Ulus-devletin vergi alması hâlâ ulusaldır. Devlet, ya para politikasında olduğu gibi doğrudan doğruya ekonomiyle, ekonomik aktör olarak etkide bulunmakta ya da sağlık hizmeti şeklindeki sosyal politikalarda olduğu gibi dolaylı olarak ekonomik sürece etkide bulunmaktadır.

Kapitalizmin getirdiği sorunlara çare bulmak amacıyla giderek 19. yüzyıldan sonra dünya sahnesinde yer almaya başlayan sosyal devlet bu hali ile sosyalizm ile kapitalizm arasında bir çizgide durmuş, bundan öte bir tür denge unsuru olmuştur. Bunda yurttaşlarının daha önceden sahip oldukları sivil ve siyasal haklara ek olarak sahip olmadıkları sosyal ve ekonomik gelişme hakkının da savunucusu ve sağlayıcısı olarak onlara önemli bir varlık mücadelesinde destek vermiştir. Bu şekilde sermaye sahibi olan-olmayan vasıflı-vasıfsız vbz arasındaki derin uçurum ve farkları asgari düzeye indirmek misyonunu yerine getirmiştir.

Bunun yanı sıra bir şekilde "birinin diğer-öteki" olarak algılanmasının önüne geçtiği için bu konuda önlem almaya çalıştığı gibi aynı zamanda da hakların ve güvencelerin sağlayıcısı olmuştur. Yurttaşlarına asgari yaşam düzeylerini sunan sosyal devlet aynı zamanda da yurttaşlarının sosyal ve ekonomik düzeyini dikkate alan bunları yükseltmek konusunda çözüm arayan bir misyonu üstlenmiştir.

Bu şekilde de sosyal devlet, sağladığı sosyal refah uygulamaları ve geniş bir kamu hizmeti demetiyle, sanayi toplumundaki eşitsizlikleri engelleyen bir tutum geliştirmiştir. Buna bağlı olarak da ortaya çıkan zayıf kesimlerin insan gibi yaşama, emeğini bu kriterleri göz önünde tutmak bilinci ile arz etmek ve bu yaşam standardına kavuşmasını amaçlamıştır. Yukarıda da görüldüğü gibi sosyal devlet bu amaçlarına günümüze dek giderek belli sapsmalar da olsa yerine getirmiş, başarı sağlamıştır.

Ancak özellikle giderek gelişen ve günlük hayatın her alanında kendisini hissettirecek kadar varlığını geliştiren küreselleşme ile beraber sosyal devlet kendisini hissettiren kapitalist krizler ve

⁵⁷ Globalisierung und die Erosion des Sozialstaats, <http://www.oliveira-online.net/domingos/wissen/globsoz.htm>, erişim 12.01.2010.

ekonomik daralmalar ile beraber bu konudaki ayrıcalıklı konumunu müzakere etmek durumunda bırakılmıştır. Sosyal devlet adeta kemer sıkma durumunda kalmıştır.

Oysa bu gelişme yukarıda da özetlenen sanayileşmenin getirdiği dezavantajların giderek kişileri aleyhine gelişmesine ve uçurumların artmasına sebep olmuştur. Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gerçekler bize sosyal yapı ve sosyal devlet düşüncesinin gerilemesi ile beraber bunun bireysel ve toplumsal derin uçurumlara sebep olduğunu göstermiştir. Sisteme ayak uyduramayan ondan dışlanan ve onun dışına itilen bireyler ve onların yakınları artık bu dünyaya ait olmadan bu dünyada bir varlık mücadelesi vermeye zorlanmaktadır.

Küreselleşme süreci ve var olan rekabet ortamına ayak uyduramamak, yeni ilişkilerin gerektirdiği nitelik ve vasıflara sahip olmamak, bu konudaki eksikliklerin maddi ve manevi anlamda giderilmesi yönündeki çabanın cevapsız kalması olarak da ifade edebileceğimiz sosyal dışlanmanın sonuçları bu şekilde her geçen gün toplumumuz içinde daha fazla kişiyi pençesine alarak toplumun tümünü tehdit eder duruma gelmiştir.

Kanımcı bu rekabet düzeninde bir başarı elde edilmek isteniyorsa ve ulusal devletlerin de diğer küresel aktörler gibi bu rekabet içinde başarılı olması isteniyorsa kişiler ve sosyal haklar dikkate alınmak zorundadır. Nitekim devletleri ve diğer aktörleri bu konuma getiren unsurların, temel taşın toplumsal ihtiyaçları olan insan olduğu göz önünde tutulmak durumundadır. Sadece sermayenin serbest dolaşımı, ya da yatırımların ulus ötesi bir karakter kazanarak ulus ötesi bir rekabete gücüne kavuşturulması tek başına amaç olmamalıdır.

Esas olan bireylerin de bu ulus ötesi rekabet koşullarında pazarlık gücüne sahip sağlam birer aktör olarak yer almasını sağlamak olmalıdır. Bu da bireylere ekonomik ve siyasal haklarının verilmesi, onların pratikte uygulanmasına imkan sağlamak kadar bireylere sosyal hakları ve gelişmelerine imkan verilmesi ile olacaktır. Küreselleşme her ne kadar ekonomiye endeksli bir süreç de olsa bu süreçte insan ve insani olanın vazgeçilmez olduğu unutulmamalıdır. Bu unsuru da hak ettiği değeri verecek olan ancak sosyal devlet olacaktır. Bu nedenle küreselleşme pahasına sosyal devletin belli değerlerden taviz vermesine ve bu faaliyet alanından uzaklaştırılmasına izin verilmemelidir. Çünkü bu var olan ve giderek büyüyecek olan eşitsizliklerin en aza inmesi için zorunludur.

Sosyal devlet ile kişilerin başarısı ve güvenleri arasında bir bağ olduğu unutulmamalıdır. Bireyin ihtiyaçlarını ve sorunlarını – açlık ile mücadele, işsizlik, eğitimsizliğin ortadan kaldırılması, yasal ve yasa dışı göç ile mücadele ve onun olumsuz etkilerini asgari düzeye indirmek ... ve her şeyden önce eşit olmak, insan gibi yaşamak hakkı - toplumun ortak sorunları olarak görece bunlara çözüm arayacak olan bir devlet'e, yurttaşları baskı altında tutmak yerine onlara gelecek için garantiler verecek bir devlete bu yeni düzende de ihtiyaç olacaktır. Bu toplumu demokratik gelişimi için bir zorunluluktur. Bu nedenle küresel gelişmelere bağlı olarak çözüm sosyal devleti ortadan kaldırmak değil onu yeni koşullara uygun hale getirmek ve onu diğer küresel aktörler ile demokratik güvenceler verdiği yurttaşlarının çıkarlarını savunacak şekilde rekabet edebilir hale getirmek olacaktır.

Unutmamalıyız ki, R.Aron'un da ifade ettiği gibi **"Birey eşitlik kadar kişilik de ister. Anonim değiştirilebilir bir varlık değil, kendisi olmak ister"**⁵⁸. Kanımcı bu ideal hedefe ulaşabilmemiz de, bireyi ihmal etmeyecek aksine onu kucaklayacak ama sararken onu boğmayacak bir yapı ile mümkün olacaktır. Zamanın koşullarına göre kendisini revize etmek konusunda bir irade ortaya koyan bir devlet modeli de bunun güvencesi olacaktır.

⁵⁸ **Birsen Örs**, "Faşizm Modernitenin Karanlık yüzü", Modern Siyasal İdeolojiler, (der.Birsen Örs), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.25.

Kaynaklar:

- Erdoğan Ekrem, Ak.M.Ali, Neo Liberal Ekonomik Dönüşüm ve Sendikalar”, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/7237.pdf>, 26.04.2010
- Alp Salih, Bir Refah Devletin Gelişimi ve Üçüncü Yol olarak alternatifler, http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/maliye_dergisi/yayinlar/md/156/16.Salih.ALP.pdf,
- Arendt Hanna, Totalitarizmin Kaynakları-1/Antisemitizm, (çev.Bahadır Sina Şener) İletişim Yayınları, İstanbul, 2009,
- Butterwege Christoph, Krise und Zukunft des Sozialstaates, <http://christophbutterwege.de.vu/>, 25.04.2010
- Bülbül Kudret, Küreselleşme Temel Metinler, Orion Kitapevi, Ankara, 2009,
- Çubukçu Sevgi Ucan, Modern Siyasal İdeolojiler (der.Birsen Örs) Sosyal Demokrasi Melez bir Politik Gelenek”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Falk Richard, Yırtıcı Küreselleşme-Bir Eleştiri, Küre Yayınları, 4.Basılı, İstanbul, 2005.
- Globale Sozial Politik, <http://www.linksnet.de/de/termin/23715>, 26.04.2010
- Globalisierung und die Erosion des Sozialstaats, <http://www.oliveira-online.net/domingos/wissen/globsoz.htm>
- Habermann Gerd, Der weg zum Wohlstand, Brevier Verlag, Bern, 2006.
- Habermas Jürgen, Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti, Bakış Y., İstanbul, 2008.
- Habermas Jürgen, Der Europaischer nationalstaat unter dem druck der Globalisierung, <http://www.kindtnet.de/texte/texte/nationalstaat.htm>
- Hirst Paul, Thompson Grahame, Küreselleşme Gerekli bir Mit mi? Küreselleşme Temel Metinler, Orion Yayınları, Ankara 2009.
- Jellen Johann, Die zukunft des Sozial Staates in Europa, Campus Verlag, München, 2007.
- Kantarıcı Hasan Bülent, Sosyal Devlet, Sosyal Güvenlik ve Zorunlu Askerlik Hizmeti, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c6s10/makale/c6s10m5.pdf>, 14.04.2010
- Koachim Jahnke, Falsch Globalisiert, Otto Brenner Stiftung, VSA Verlag, Hamburg, 2009.
- Koray Meryem, Küreselleşme ve Ulus Devlet, http://www.kuyereel.com/modules/AMS/article.php?storyd_2123, 26.12.2010
- Koray Meryem, Küreselleşme Avrupa Refah Devleti ve öne çıkan tartışmalar, <http://www.kuyereel.com/modules/AMS/article.php?storyid=172>, 26.12.2010.
- Kraus Kathrin, Sozialstaat in Europa-Geschichte-Entwicklung-Perspektiven, Westdeutscher Verlag, München, Berlin, 2000.
- Leba Reyhan, Küreselleşme Sürecinde Ulus Devletin Önemi ve Sosyal Devletin Geleceği, <http://www.mevzuatdergisi.com/2001/08a/02.htm>
- Marshall, T.H., Yurttaşlık ve Sosyal Sınıf, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- Nasıl bir Sağlık Sistemi, <http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=75027>,
- Oran Baskın, Küreselleşme ve Azınlıklar, İmaj Yayınevi, Ankara, 2009,
- Örs Birsen, Modern Siyasal İdeolojiler (der.Birsen Örs), "İdeoloji-Karmaşık Dünyayı Anlaşılır Kılmak", Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Ritter Gerhard A., Entsehung und Entwicklung des Sozial Staates in der Vergleichender Perspektive, http://www.sozialwiss.uni-osnabrueck.de/europaeische_wohlfahrtsstaaten_ws07.pdf, 25.04.2010
- Roberston Roland, Küreselleşme, (çev.Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1999.
- Treib Oliver, "Die EU Verfassung und die zukunft des Europaischen Wohlfahrtsstaats, http://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_99.pdf
- Urban Hans Jürgen, ABC zum Neoliberalismus, Otto Brenner Stiftung, VSA Verlag, Hamburg, 2009
- Wandel und Zukunft des Sozialstaats, <http://www.zes.uni-bremen.de/ccm/navigation/forschungsfelder/sozialstaat/wandel-und-zukunft-des-sozialstaats/?jsessionid=1917B394E08BC01A9C80165FDDBF49C0>, 25.04.2010.
- Zukunft des Sozialstaats, <http://library.fes.de/pdf-files/asfo/04658.pdf>, 05.04.2010.

© 2010 by the author(s)

Öğr.Gör.Oktay Hekimler

Oktay HEKİMLER, 31.07.1975 tarihinde Almanya’da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünü bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında “Birleşme sonrası Federal Almanya’nın Yeni Avrupa Vizyonu” başlıklı tez çalışması ile Yüksek Lisans derecesini almıştır. 2008 yılından beri Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulunda Öğretim Görevlisi Olarak çalışmalarını sürdürmekte olan Oktay Hekimler aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü’sünde Uluslararası İlişkiler ABD doktora eğitimini sürdürmektedir.

Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Metinleri

Namik Kemal University Papers on Social Science

No:04/2010

Smart Economy or Changing Structures – Reasoning for Taking Responsibility in Policy Making

Peter Herrmann

No:03/2010

Kıbrıs Uyuşmazlığı: Avrupa Birliği - Türkiye İlişkileri Üzerine Yansımaları

Ahmet Zeki Bulunç

No:02/2010

Yetkin Personelin Şirkette Tutulması

Salih Ertör – Pınar Ertör Akyazı

No:01/2010

Türkiye’de Elektrik Piyasasının Yeniden Yapılanması Sürecine Bir Bakış

Cem Doğru

No:06/2009

Günümüzde Almanya’daki Türk Varlığının Sosyal Yansımaları

Oktay Hekimler

No:05/2009

Crime Victim Compensation in Germany – an overview

Yasemin Körtek

No:04/2009

Birinci Dünya Savaşı Döneminde Ekonomide Bir Kurumsallaşma Çabası: İaşe Nezareti

Cem Doğru

No:03/2009

Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci

Gülen Özdemir

No:02/2009

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Kabul Edilişinin 60. Yıldönümünde Taşdığı

Anlam ve Önemi

Alpay Hekimler

No:01/2009

Avrupa Birliği Ekseninde Türkiye’de Tarım Sektöründe Sosyal Güvenlik ve Sorunları

Teoman Akpınar

Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Namık Kemal Üniversitesi Değirmenaltı Yerleşkesi

Rektörlük Binası 4. Kat Tekirdağ 59030

e-posta: sosyalbilimler@nku.edu.tr

<http://sosyalbe.nku.edu.tr>

Sosyal Bilimler Metinleri

ISSN 1308-4453 (Print)

ISSN 1308-4895 (Internet)